

**TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
ÜLDISE AJALOO KATEEDER**

**MERETEE AVASTAMINE
INDIASSE**

DIPLOMITÖÖ

Külliki Varind
juhendaja dotsent
J. Madisson

**TARTU
1968**

Eessõna

XV sajandil kasvab Euroopas järsult kuni Idamaade vastu. Püütakse luua Indiaga otseseid sidemeid merete kaudu. See püüe oli tihedalt seotud nende muutustega mis toimusid tol ajal Lääne-Euroopa majanduslikus olukorras.¹

Seoses tootlike jõudude arenguga kasvab taas maades käsitöö ja kaubandus, tekib vajadus üha laiendada turusidemeid.

Kaubalis-rahaliste suhete areng tõi kaasa raha osatähtsuse kasvu. Raha sai kõikide vajaduste rahuldamise vahendiks ja rikkuse peamiseks mõõdupiiriks.²

Feodaalid hakkavad üha enam nõudma idamaiseid luksuskaupu. Peagi hakkas Euroopa puudust tundma väärismetallidest, mida vajati

¹ Э. В. Старле, Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV - начало XIX в), М.-Л. 1965, с. 26.

² Ф. Энгельс, Разложение феодализма и возникновение нации. Крестьянская война в Германии, Приложение, М. 1952, с. 155.

rahamajanduses. Kaubandus Idamaadega toimus eranditult araablasiest kaupmeeste vahendusel. Punasel merel võimutsesid muhameedlastest araablased, ühelgi kristlasest kaupmehel ei lubatud sealt läbi sõita.

Euroopa kaubanduslik võitlus Idamaadega oli passiivne. See oli tingitud sellest, et eurooplased otsisid rohkem araablasiest idamaiseid kaupu, kui müüsid enda omi. Oli ju Euroopa kaupade tase niivõrd madal, et see ei vastanud araablasi nõudmistele. Kõige selle tulemuseks aga oli väärismetallide st. kulla ja hõbeda vähejaavool Euroopast. Kuna Euroopas olid niigi kulla- ja hõbedavarud väikesed, siis tekkis vajadus kulla järele.³

Rikka kullamaana näis eurooplastele Aafrika, kust toodi kaupmest poelt Vahemere linnade kaudu kulda. See kuld pärines peamiselt Niigeri Basseinist ja Senegalist. Kaupmeeste jutude põhjal arvati, et Aafrikas leidub kulda piiramatus koguses. Muinasjuttuliselt rirsteks maadeks pidasid eurooplased veel Hiinat, Indiat, Indo-Hiinat ja Indoneasiat. Neid maad nimetati sageli ainult "Indiaks". Nimekus "India" oli ju seotud kaugete meretaguste maadega ja

³ У. А. Витвер, Историко-географическое введение в Экономическую географию зарубежного мира, М. 1963, с. 42.

ei tähendanud alati kaugelki seda Indiat, kust saabusid Euroopasse vürtsid, siid jt. raubad. Üldiselt pärinesid teated nende maade kohta XIII sajandi rändurilt Marco Pololt. Kõik need uudused efektiivutsed „Indiate“ kohta mängisid oma osa selles, et haruti otsima meretud Indiasse.⁴

Euroopa kaupmehed olid eriti huvitatud sellest, et nad saaksid vürtsi ja teisi idamaiseid raupe sisse osta vahetult kohapeal. Said ju araab-lased vürtside pealt vähemalt 8-10. kordset vahikasu. Kuna türklaste vallutuste tõttu olid kaubatud mööda maismaad Indiasse suletud, nende käes olid kõik tähtsamad kaubalinnad Väike-Aasias, Must meri ja ka Vahemeri, siis haruti otsima uusi meretud lääne suunas.

Meretud Indiasse avastasid portugallased. 20. mail 1498 jõudis Portugali merisõitja Vasco da Gama Kalikutti.

Käesoleva töö eesmärgiks ongi näidata, kuidas toimus meretud avastamine Indiasse portugallaste poolt.

I peatükis „Portugal XIV - XV sajandil ja merisõidu arenemine Euroopas on püütud vaadelda neid põhjusi, mis võimaldasid just Portugalil alustada mereekspeditsioone uute kaubateede

⁴ Уеториа ерегних Векоб, III. - II, М., 1966, лк. 37-38.

avastamiseks ja miks muutus Portugali kuningavõim mereekspeditsioonide ja koloniaalvõllutuste initsiaatoriks. Portugaallased etendasid suurt osa ka meresõidu edasiarendamisest Euroopas.

II peatükis „Portugali maadeavastused kuni Rohelise neeme avastamiseni,” on vaadeldud prints Enrique osa Portugali koloniaalse ekspansiooni ettevalmistamisel ja esimesi edusamme Aafrika lõaneranniku uurimisel.

III peatükis „Portugali maadeavastused kuni Healootuse neeme avastamiseni,” on käsitletud neid tagajärgi, mis tõi endaga kaasa Lääne-Aafrika ranniku uurimine kuni Healootuse neemeni. Kui kuni Rohelise neeme saarteni ei saadud ekspeditsioonidest mingit kasu, siis püüti liikuda üha enam lõuna suunas. Nüüd aga, selle asemel et uurida rannikut edasi lõuna suunas, alustatakse orjakauplemist, kulla ja muude Aafrika rikkuste röövimist.

IV peatükis „Mereteede avastamine Indiassa” on vaadeldud Portugali ettevalmistusi erilavastiku saatmiseks Indiassa ja neid põhjusi, mis sundisid kiirustama Indiassa jõudmisega.

Käesoleva töö kirjjutamisel on dokumentaalsetest materjalidest kättesaadav olnud

katkendid Vasco da Gama reisi päevikust, mis on avaldatud „Keskajaloo lugemiku“⁵ III osas.

Töös on kasutatud ka katkendeid Portugali XV sajandi tähtsamate kroonikute, nagu Gomes de Azurara (Ginea avastamise ja vallutamise ajalugu), João Barrose „Asia decaadid“ töödest, mis on avaldatud saksa kaadlase Richard Hennique poolt tema eeuimuse „Tundamatuud maad“⁶ peatükkide alguses.

Jordesillase lepingu kohta on saadud dokumentaalset materjali „Cristoforo Colombo reisidest“⁷

Mereteede avastamist Indiasse on nõukoguude autoreist käsitlenud J. Magidovits oma töös „Peatükke geograafiliste avastuste ajaloost.“⁸

See teos on määratud kasutamiseks õpetajatele ja suurepäraselt küllaldski ülevaatlik. Cigesti on hinnatud portugallaste tegevust mereteede avastamisel, antud geograafiliste paikade lühike kirjeldus ja täpsed koordinaadid. Siiski leidub mõningaid ebatapsusi avastuste dateerimisel.

⁵ Хрестоматия по истории средних веков III-IV, М., 1950.

⁶ Р. Хенрик, Неизвестные земли III-IV, М., 1962-1963.

⁷ Путешествия Христофора Колумба, М., 1956.

⁸ И. П. Магидович, Вегерии по истории географических открытий, М., 1957.

Araabia lootsi, Ahmed-ibn-Madridi tegevust, kes oli portugallaste tejuhiks Malindist, Aafrika idarannikult, Indiasse, on käsitlenud J. Šumovski oma uurimuses „Araabia lootsi Ahmed-ibn-Madridi kolm tundmatut lootsiat“⁹ ja populaarteaduslikus raamatus „Araablased ja meri.“¹⁰

Kodanlikest uurijaist on kõige põhjalikumalt käsitleanud merete avastamist Indiasse saksa teadlane Richard Hennig oma töös „Tundmatud maad“ (IV osa).

Jema neljaröiteline töö „Tundmatud maad“ on selle sajandi suurimaks uurimuseks maade-avastuste küsimuses vanimaist aegadest kuni Hea lookuse neeme avastamiseni. Jema töö kasutamisel saame kätte põhiasades õiged algallikad. Jema poolt antud ajaloolis-geograafilistel materjalidel ja publitseeritud dokumentidel on suur tähtsus. Töö IV osas on antud väga väärtuslike katteid Lääne-Aafrika ranniku uurimise kohta portugallaste poolt aastail 1416-1488.

Kuid nagu enamuse kodanlike ajalodasi, nii idealiseerib ka R. Hennig liialt prints Enrique

⁹ Ш. А. Шумовский, Три неизвестные лоцмане Ахмада ибн Мадруда, арабского лоцмана Васко да Гамы (в уникальной рукописи икографии востоковедения АН СССР), М.-Л., 1957.

¹⁰ Ш. А. Шумовский, Арабия и море, М., 1957.

Meresõitjad, näitamata seda, et tegelikult oli see prints üks suuremaid rüütelkondi.

Saksa teadlastest on sama küsimust käsitletud ka S. Ruge oma uurimuses „Avastuste ajastu ajalugu.“¹¹ See on klassikaline kodanlik töö, milles on kokku võetud kõik uurimused maadavastuste kohta kuni moodunud sajandi 80-ndate aastate alguseni. Paljud tema seisukohad osutusid nii päripäevaks, et on kasutusel veel tänapäevalgi.

Ameerika Idamaade uurija G. Hart on kirjutanud „Mereteed Indiasse.“¹² See töö on kirjeldatud populaarteaduslikus laadis, kuid selles on antud hulgaliselt taktikaleid algelikest, on tsiteeritud Portugali tollaajaste raamatute täid. On vaadeldud kaiki neid Portugali meresõitjaid, kes olid otsinud mereteed Indiasse ümber Aafrika. On antud värvikas pilt neist maadest, kuhu jõudsid portugallased.

Kuid käsitletud küsimust, miks alustas just Portugal XV sajandil merelist ekspansiooni, on ekslikult püütud seda seletada Portugali me-

¹¹ S. Ruge, Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, B. I, Berlin, 1881.

¹² Г. Харт, Морской путь в Индию. Рассказ о плаваниях и подвигах португальских мореходов, а также о жизни и времени донья Васко да Гама, адмирала, вице короля Индии и графа Бургундии, Изд. с. акц. М., 1954.

därse asendi ja rahva rassilise koosseisuga. See oli vaid soodustav asjaku. Samuti on liialt idealiseeritud prints Enrique Meresõidjat.

Inglise teadlane J. Baker kirjutas oma „Geograafiliste avastuste ja uurimiste ajaloo,“¹³ kasutamiseks inglise üliõpilastele. Sellest ra selle töö ülevaatlis iseloom. India avastamise järgnenud koloniaalvallutusi vaadeldakse kriitiku, mille järel kadus pärismaalaste usk valgesse inimesse.

Meresõidu arengu küsimusi on räsitleanud H. W. van Loon „Mehed ja mered,“¹⁴ ja H. Winteri „Kolumbuse laevad.“¹⁵

Peate selle olen kasutanud selles töös veel W. Krämeri „Maad avastamine ja uurimine.“¹⁶

¹³ Д-р. Бейкер, История географических открытий и исследований, М., 1950.

¹⁴ H. W. van Loon, Мужья и моря, Тарту, 1939.

¹⁵ H. Winter, Die Kolumbusschiffe von 1492, Rostock, 1960.

¹⁶ W. Krämer, Die Entdeckung und Erforschung der Erde, Leipzig, 1961, passim.

I peatükic

Portugal xiv-xv sajandil ja meresõidu arenemine Euroopas.

xvi sajandi algul muutus Portugal vaesest ja silmapaistmatust maast Pürenee poolsaarel võimsaks koloniaalriigiks, mille valdused laiusid Brasiiliast kuni Moluki saarteni Vaikses ookeanis ja Lissabonist kuni Healookuse neimeri. Lissaboni saabusid laevad, milledeelt laaditi maha kogu maailmale jaotatavad Idamaa rikkused.

Mis siis di selle põhjuseks, et Portugal muutus lühikeseks ajaks vägevaimaks riigis maailmas?

Kuigi Portugal di põllumajanduslik maa, hakkas ta juba varakult kasutama oma mereäärset asendit ja ajavahemiku jooksul XIII sajandi viimasest veerandist kuni XIV sajandi lõpuni jõudis luma kaubanduslikud sidemed Prantsusmaa, Flandria, Inglismaa ja kõigi Vahemereäärsete maadega, kuhu vedas

välja oma vilja ja teisi põllumajandus-
saadusi.¹⁷

Portugali soodne mereäärne asend polnud
ainsaks põhjuseks, miks Portugalist sai uute
mereteede avastaja ja kolooniate vallutaja, mis
omakorda tõi kaasa Portugali võimsuse kasvu.

Juba XIII sajandi I poolel oli Portugalis
rengonquisti lõpule viidud. Selle läbiõppijaks
olid peamiselt talupojad ja sidalgeed, väi-
kemõisakomanikud.

XIII sajandi keskel said Portugali kuningad
sõltumatuse Kastiliast ja tunnistasid end
paavsti vahetuiks vasallideks, see omakorda
põhjustas kiriku erilist suurt tähtsust maa
poliitilises elus. Portugalis eendasid suurt
osa vaimulikud üütkirgud, kelle kuu-
lus suurem osa maast. Kuningavõimu jäng-
miseks sammuks oli püüe alistada vaimu-
likkonda oma võimule. Alles XV sajandi
alguses õnnestus kuningas João I faktiliselt
lõpetada võitlus kirikuga, mis lõppes vaimu-
likkonna täieliku alistamisega kuningavõimule.¹⁸

¹⁷ В. К. Тускоцкий, История Успехов и Попы-
ток, С.-Петербург, 1909, стр. 101.

¹⁸ Всемирная история III-III, М., 1957, стр. 723.

Kuningavõimu peamiseks toeks olid fidalgod, kellele sõda maavõiduga oli olnud ainsaks tegevusalaks. Need fidalgod vihkasid kõiki töid peale sõjapidamise. Kuningad püüdsid suunata fidalgode huvi uute maade avastamise ja vallutamise ideedele. Just vaeste Portugali aadlike seast tulid xv sajandil julged meresõitjad ja vallutajad, kelle tegevuse tulemusena loodi koloniaalimpeerium.¹⁹

Juba xiii sajandil hakkas Portugali rannikulinnade tähtsus kasvama. Kuningavõim andis linnadele kõigevõimalikke privileege. Kuningas Diniz I kutsus Genuast välja meistreid, kes õpetasid portugaallastele laevaehitamist ja hoolitsus selle eest, et tühjadele, asustamata maa-aladele istutati metsa, mis saja aasta möödudes andis suurepärasest matujali Portugali laevastikule jaoks.²⁰

Portugaallased asusid õhinal omandama Itaalia ja Araabia majanduslikke ja tehnilisi kogemusi meresõidu alal.

Seoses merekaubanduse kasvuga xiv - xv

¹⁹ Всемирная история т. IV, М., 1958, стр. 89.

²⁰ В. К. Тускопекин, стр. 101.

sajandil tõusis kindlalt mereäärsete Portugal ja Hispaania linnade tähtsus.

XV sajandil levisid Lääne-Euroopas püüdlused sisse randa otsesed kaubandussuhted suhtes Idamaadega, mis tootasid suuri tulusid. Esimeskena Euroopa maadest asustati mereteel otsimisele Indiasse Hispaania ja Portugal. Neist otsingulist olid huvitatud nii aadliid, vaimulikud, kaupmehed kui nende maade kuningad. Kuid uute mereteede otsimine oli mõeldav ainult veel tundmatu Atlandi ookeani suunas. Vahemere kaubandus oli juba ammustest aegadest peale hõivatud Haalia linn-vabariikide poolt ning kaubandus Põhja ja Balti merel oli Hansa liidu käes.²¹

Portugali rikkad rannikulinnad, kus lootsid saada oma valdusse veel avastamata meretead, hakkasid andma raha mereekspeetsioonide jaoks.

Portugali alamrahvas, raske feodaalitse all kannatav talupoegkond ja väikelinnade elanikud ei suutnud oma isandade küllaldasel määral rahaga varustada.

²¹ B. K. Тукорекви, lk. 100.

Seepärast nägid Portugali valitsevad klas-
sid väljapääsu rahalistest raskustest uute
kaubateede ja kolooniate omandamisega.

Portugaallased olid osavad meresõitjad.
Mööda Portugali rannikut läks tähtis tee
Atlantikumerest Põhja- ja Balti mere. Portu-
gali sadamates käis paljude maade lae-
vu. Portugaallased emandasid teiste maa-
de meresõitjailt uusi meresõiduoskumisi.
Eriti palju õppisid nad araablaste käest,
kes olid sel ajal parimad meresõitjad.

Üldiselt olid xii sajandi algul Euroopa
geograafilised ja merenduslikud teadmised
üsnä primitiivsed. Kogu meresõit kujutas
endast vaid liikumist mööda merd nii, et
rannik kogu aeg silmapiiril püsis. Kõnraegsed
laevad olid niivõrd väikesed, et neil laevadel
polnud võimalik toitu valmistada. Ova-
merel sõitmiseks puudus oskus.

Kuni xiii sajandi alguseni oli Euroopas
kasutuses peamiselt kaht tüüpi laevad.

Ühed nn. põhjamaa laevad kasutasid lii-
kumapaneva jõuna enam tuult kui inimjõudu.
Põhjamaa laevad olid nn. klinkerehitised.
Klinkerlaev on selline, millel iga plangu
ülemine äär on järgmise plangu alumise

ääre poolt üle tapikud ja kõik plangud on üksteise külge kinnitatud neist tappidest läbitöödud naeltega. Põhjamaa meesõitjad olid tublisti üle Vähemere omadest. Nii kandsid juba viikingid loovimiskunsti; kuna Vähemere laevad liikusid inimjõu abil ja allatuult. Vähemere laevad olid peamiselt puhtatapphitised. Lawa ehitamisel tehti ülemisse planku renn ja alumisele plangule tapp, mis pidi täpselt renni sobima. Nii liikusid Lõunamaa laevadel plangud äärtega üksteise vastu ja ei seisnud üksteise peal nagu klinkerlaevadel. Puhtatapiga laevad olid suurema kirusiga kui klinkerlaevad, sest klinker takistas laeva edasilikumist.²²

Üldiselt kasutasid mõlemad laevaküübid üht ja sedasama reljanurgelist purje, kuid põhjamaalased oskasid purjesid rehvida.

Aja jooksul loobuti reljanurgelistest purjedest ja hakati kasutama kolmenurgelisi e. ladinapurjesid.

Vähemerel kasutatavat laevaküüpi nimetati galeries, mis oli aerude abil edasilikuv mere-laev, kuigi teatavais oludes võis kasutada ka purje.

²² Mehed ja mered, lk. 98jj.

Tõeline galeer kasutas liikumapaneva jõuna
eskätt inimjõudu.

XVII põhja kui lõuna laevatüübid olid
meretõlvilised ja täitsid oma ülesande es-
kätt lahingulaevadena.

XIV sajandil kasutati merelahingus esma-
kordselt püssirohtu. Nüüd pidid laevaehi-
tajad hakkama kaitsma laeru kahju vastu,
mida kivikuulid teha võisid.

Püssirohu tõttu oli kaubalaeval võimatu kan-
da niisama palju suurtükke kui sõjalaev se-
da teha võis. Ja nii arenes väga aeglaselt
kuid kindlalt kaks täiesti erinevat laeva-
tüüpi. Üks tüüp muutus üha enam kauba-
vedajaks, kuna teisest sai võitluslaev, mis
pidi kaitsma kaubalaeva.²³

Ikui portugaalased alustasid oma mere-
retki, siis selgus, et senised laevatüübid ei vas-
tanud meruõidu nõuetele mööda tundmatuid
meresid. Portugaallastel tuli rännata tuhän-
deid kilomeetreid mööda kühje, uurimata
randu. Selliste reiside jaoks oli vaja va-
rustada laevad kümnete tonnide proviandi
ja relvastusega. Aafrikas pidid laevad peale

²³ Mehed ja mered, lk. 126.

võtma raskeid laadungeid. Järdekuult di
iga kuupsentimeeter ruumi laevas kõrgelt hin-
natud. Oli vaja luua uus purjelaua-tüüp,
millel di suur liikumiskiirus, manööverdamis-
võime, mahutavus, et võtta oma teemmidene
vajalik proviant mitmeks kuuks ja sõjasaak.²⁴

Just sellisteks laevadeks olid karavellid.
Tõukord nimelati karavellideks kõiki laeva,
mille reeväljasurve oli 100 tonni. Karavellid
olid kerged laevad posti ja reisijate veoks.²⁵

Luues karavelli, portugallased ei leiuta-
nud mitte niivõrd uut laevatüüpi, kui tähis-
tasid taglase esi, ranguti ja olemasolevat
konstruktsiooni. Karavellid olid tolle aja
tingimustes tõepoolest kõrgel tasemel. Nad
võisid läbida tunnis 10, 12 ja isegi 15 Haa-
lia meremiili, seega ulatus nende kiirus 22km
tunnis. Karavellid laevanisid erisugulikuult,
pöördudes kord ühe kord teise poordiga vas-
tu tuult. See omadus eendas eriti suurt täht-
sust purjetamisel tundmatutel meredel.

Esimesed nn. klassikalised karavellid olid
reeväljasurvega 50-70 tonni. Karavelli kor-
puse konstruktsioon oli lahendatud õnnestunult.

²⁴ Илменевеибуа, лс. 234.

²⁵ Kolumbusschiffe, лс. 12.

soolamine ja kuivatamine. Ka värsket vett ei osatud säilitada.

Kogu laevasõidukadus seisnes tol ajal purje-
tamises mööda laiuskraadi, kuna pikussõaa-
de ei osatud veel kindlaks määrata. Määrati
sobiv laiuskraad ja hoiti siis kurssi ita või lään-
de.²⁸

Kuni XII sajandini määrati laeva asukoht me-
rel kindlaks täevatähtede järel. Kuni XV sajandi
lõpus oli kompass meresõidus kindlalt juurdu-
nud. Kompassi nimetati tol ajal ka tuulnroo-
siks. Nimelt tähistasid kompassi täisrumbid
tuuli; pool- ja veerandrumbid tähistasid aga
pool- ja veerandtuuli. Nii vastas igale tuulele
 45° , pooltuulele $22\frac{1}{2}^\circ$ ja veerandtuulele $11\frac{1}{4}^\circ$.²⁹

Kuna tol ajal astronoomiaid ei tuntud, siis mää-
rati aega Päikese järgi. Igal keskpäeval mõõdeti
Päikese seis ja kuna Päike iga päev oma seisese
neuutis, siis koostati erilised käändumistabelid,
milledes oli märgitud Päikese seis erinevatel aasta-
aegadel. Igal laeval oli liivakell, mis pööra-
ti ümber täpselt keskpäeval.³⁰

Liivakella liikumisse seadasi oli asetatud nii pool-
ju liiva, et see pooli tunni jooksul alumisse klaas-

²⁸ Kolumbusschiffe, lk. 43.

²⁹ Игмеевембуа, lk. 216.

³⁰ Kolumbusschiffe, lk. 43-44.

si jooksis. Korrapiidaja junga ülesandeks oli liivakull ümber pöörata. Kui taltski õiget aega kada saaditi siis lüüdi kokku kõne need pide-
tunnised intervallid keskpäevast alates. Selline
ajamääramine di võimalik ainult päikesepaiste-
liste selgek ilmaga.³¹

Kohalikele aega oskajale meremehed põsöl kind-
laks määrata Põhjatahe järgi. Põhjataht oli
td ajal ra ainaks orientiiriks, mille järgi me-
resõitjad said kontrollida kompassi magnet-
nõela õigsust.

Taevakiha kõrguse määramiseks horisendi
kohal kasutati kvadranti. Kvadrant oli üsti
raadiuskga eraldatud ringi sektor. Tavaliselt
olise puust. Kaar di jagatud 90. osaks (maa-
diks). Raadiuste lõikepunkt oli asetatud siidi-
riit koos selle otsas rippuva seatinast raskusega.
Selleks, et kindlaks määrata mõne taevakiha kõr-
gust, asetati kvadrant nii, et selle üks külje jäi
sirgjoonena vaatleja silma ja taevakiha vahel-
le. Nuru mis jäi kvadrandi teise külje ja niidei
vahel näitas raadiides taevakiha kõrgust.³²

Kvadrant ei olnud eriti täpne mõõduist,
teda di peaaegu võimatu kasutada avamerel,

³¹ Тимеуеcmbур, lk. 224.

³² Samas, lk. 222.

kuna isegi kerge lainetus kandis instrumentide õigest asendist kõrvale.

Teiseks, veidi keerulisemaks navigatsiooniriis- taks oli mercastrolaab e. nurgamõõteriist. Tema abil määrati samuti nagu kvadrantigaagi Päi- kese ja Põhjatahe kõrgust.

XV sajandil pandi alus tänapäeva kartograa- fiiale. Liikumisel mööda Aafrika lääne rannikut täiustasid portugallased pidevalt meremärke, esialgu olid need juhuslikult koostatud ja sõllu- sid koostaja tahkest, kuid hiljem nõudis Portu- gali prints Enrique oma ohvitseridelt, et need kannaksid täpselt kõik oma tähepanekud navi- gatsioonikaartidele.³³

XV sajandil võivad uued laevad sõita ulgumere- ka ohlike ilmaga. Tüürimeesk rõval on laevadele ilmunud nn. "astrologia meistrid", kes oskavad lu- geda kompassimärke, määrata deklinatsioon ja märkida kaardile meridiaane.

³³ Г. Харм, лк. 40.

II peatükk

Portugali maadeavastused kuni Rohelise neeme avastamiseni

Esimeseks Portugali meretaguseks koloonias oli mauridest piraatide pesa Ceuta, mis vallutati portugaallaste poolt 1415. aastal. Ceuta asus Gibraltari väina lõunakaldal ja oli soodsaks tugipunktiks edasisele liikumisele mööda Lääne-Aafrika ja Lääne-Sudaani rannikut. Portugaallastel püüdsid tungida Ceutast läina pool asuvasse „Pimeduse mere“, nagu toonord nimetati eurooplastele tundmatut Atlandi ookeani lõuna-osa.³⁴

Portugaallaste ekspeditsioonist Ceuta vastu võttis osa ka 20. aastane Portugali prints, infant Enrique, kellele XIX sajandi ajaloolased andsid hüüdnime Enrique Meresõitja. Kuigi pealiühikese sõidu Ceutasse pole ta ühestki meresõidust osa võtnud, ega ühtki merenduslikku raamatut

³⁴ Всемирная история, III.-IV, II, 195, lk. 90.

kirjutanud, võib teda õigusega Meresõitjaks nimetada, sest ta püüendas kogu oma elu meremestele ja meresõidule.

Prints Enrique Meresõitja sündis 24. märtsil 1394. aastal Portugali kuninga João I ja Lancasteri hertsogi John Gounti kätte kolmanda pojana. Juba lapsepõlvest peale teindis ta kuuri Aafrika vastu, mille kohta ta oli kuulnud lausa muinasjutulisi lugusid. Ka Ceutas rüübides sai ta usaldusväärseid teateid Aafrika kohta.

Ceutast tagasi pöördudes sai prints Enriquest Kristuse rüütliorde kõrgemeister. See ordu oli poolmunklik, pool-sõjaväeline organisatsioon, mille käsukuses olid suured sissetulekud.

Kui võitluses mauride vastu loodud Kristuse ordu kõrgemeister, püüdis ta esmajärgkorras leua sidemed legendaarse „ülempruusti Johannese“ maa, sellers et asuda üheskoos võitlusse islami vastu.³⁵

Kus asub ülempruusti Johannese maa, seda ei teadnud keegi. Kuni XII sajandini oli seda otsitud Aasiast, ja XIV sajandil hakati arvama, et see maa võiks asuda hoopis Aafrikas.³⁶

³⁵

W. Krämer, lk. 263.

³⁶

P. Xerruc, III.-IV, lk. 26.

Prints Enrique valis oma elukohtaks Sagrese lossi, mis asus Portugali edelapoolseimas punktis São Vincente naimel. Tema loss muutus mittematemaatiliseks maadkanduse akadeemiaks kogu Euroopa jaoks. Suurkaart, mille oli joonistanud sellise asjatundja, nagu prints end kaartograaf, meister Pedro, muutus suure väärtusega omandiks, mille eest rikkad paucusia määratud summasid.³⁷

Ajal, mil prints Enrique oma tegevust alustas, olid Euroopa geograafilised ja merenduse teadmised üsna primitiivsed. Prints lasis endale igast maailmajaost tuua kõikevõimalikke raamatuid ja kaarte, pidas nõu araabia ja juudi teadlastega ning lasis neil valmistada instrumente meresõidu jaoks. Iga reisilt tulevat lauriku ja kaptenit küsitleti ja saadud teadete koguti arhiivi. Kõik ekspeditsioonide juhtidelt saadud andmed kalda orientiiride, tuulte, kaljude, karide, sobivate ja mittesobivate anoukohtade, vee ja proviandi hankimise paikade kohta süstematiseeriti ja kasutati järgnevatel ekspeditsioonidel. Prints Enrique ja tema kaastöötajad saavutasid küllalt väljapaistvaid

tulemusi mitmete astronoomiliste probleemide lahendamisel laevasõidu jaoks avamerel. Tänu sellisele edule töös saavutasid Portugali mere- sõitjad lühikese ajaga esikoha oma kaadmiste ja oskuste poolest Euroopa meremeste seas.³⁸

Kogu prints'i elutöö on lühikelt kokku võetud Sagres'e lossi portaalile kinnitatud memoriaaltekstil: „Aeternum sagrum! Siit kohast otsustas Portugali kuningas João I peeg suur prints Enrique alustada uurimisreise Lääne-Aafrika tundmatutesse osadesse ja sõites ümber Aafrika rajada teid kaugetesse Idamaadesse: ta püstitas isiklike varadega oma kuningliku palee — kuudsa kosmograafia kooli, astronoomia observatooriumi ja merearsenali ning kuni oma elu lõpuni hoolitses imetlustvääriva energia ja tarkusega teaduse arendamise eest. Kui tema ekspeditsioonid olid jõudnud 8° põhjalaiusele, kui oli avastatud ja muudetud Portugali kolooniaüks mõned ookeanisaared, seui suur prints 13. novembril 1460. aastal.“³⁹

Prints Enrique püüdis oma rahvale tolle aja parimat laeva- ja õpetatud meremehed. Prints Enrique tegevuse motiivide kohta on aja-

³⁸ Г. Харп, лк. 38.

³⁹ Р. Хенниг, III-IV, лк. 19.

lõulased avaldanud erinevaid arvamusi. Peiris Enrique kaasajase, kroonik Azurara arvates olid selluks järgmised põhjused: Esiteks - soov teada saada milline maa asub Kanaari saarte ja Bojadori reeme taga. Teiseks - kavatsus arendada kaubandust selliste maadega, eriti kristlikega, millega kauplemine annaks tulusid. Kolmandaks - uurida järele kui kaugele ulatub Aafriica uskumatute võim. Neljandaks - leida kristlasest monarki, kes aitaks Portugali sõjas uskumatute vastu. Viiendaks - saata sinna misjonäre, kes allutaks endale kõik päästekud hinged.⁴⁰

Kuid prints Enrique Meresõidjat ei saa vaadelda läbinisti positiivse rangelasena, vaatamata sellele kui progressiivset osa ta etendas uue ajastu avajana geograafiliste avastuste ajaloos.

Mereekspeditsioonide ettevalmistamises ei kasutanud ta niivõrd oma varandust, kui neid summasid mis kuulusid riikide Kristuse rüütlisõjale. Ta oli ettevõtlik kolonisaator, kulla elevandiluu ja mustade orjade kütt, kes osras oma tõelisi eesmäkke osavalt vajjata. Kristuse rüütlisõjades kõrgmeisterina basi ja oma tegevust

⁴⁰ F. Xapm, lk. 36.

Aafrikas peista kui paganate ristiusku pööramist. Vaatamata sellele, et portugaallaste käsitlusel olid kõik tolle aja parimad kogemused meresõidu alal, oli ikka veel lahendamata meresõidu küsimus troopilise vööndi meredes. Kuigi portugaallased olid palju merereise teinud, pidasid nad Bojadori neeme maailma ääres, mille taga on vaid tormine meri.

1416. aastal toimus esimene uurimiseekspeditsioon, mille prints Enrique usaldas Gonçalo Velho Cabral'ile. Selle ekspeditsiooni eesmärgiks pidi olema välja selgitada tugeva merehooaega põhjused Aafrika rannikul umbes Kanaari saarte laiuskraadil. Kuigi see ekspeditsioon ei jõudnud isegi kuni aladeni Aafrika rannikul ja pöördus Portugali tagasi mingeid avastusi tegemata. Tõenäoliselt oli see ekspeditsioon vaid proovitoo.⁴¹

Tähtis osa vahipeakusena troopilise vööndi meredele sõitmisel oli Kanaari saartel. Sündi teistkordne avastamine toimus tõenäoliselt XIV sajandi 20-ndail aastail itaallaste poolt.⁴²

Ka portugaallased külastasid XIV sajandil Kanaari saari ja tegid hilisemat ajal kordu-

⁴¹ P. Хенриш, III, lk. 21.

⁴² P. Хенриш, III, lk. 172-173.

vast katseid haarata Kanaari saari endale
Kastiilia kätte.

1418. aastal saabusid kaks Portugali mere-
meest dommi kätte ja taime kandis nende karavelli
väikesele saarekesele, mis oli kaetud hinnaliste
draakonipuudega. Meremehed tõid sellelt saa-
relt kaasa „draakoni verd“ (vaikii) ja puude
oksi, mille üle infant väga rõõmustas. Nii avas-
tati Porto Santo saar, mis tõlkes tähendab
„õnnelise sadam.“

Vaesti saatis prints Enrique uus karavelli
teele, mis pidi minema avastatud Porto San-
to saarele. Tüürimehes sellel laeval oli
Affonso Fernandes Lissabonist. Meremehed
jõudsid Porto-Santo saareni, möödusid sellest
ja purjetasid sealt edasi teise saareni, mida
nüüd nimetatakse Madeiraks.⁴³ Mitte kaugel
Madeirast avastasid nad veel ühe saare –
– Dezerta. Madeira asustajaks oli João
Goncalves Zarco, kelle saatis sinna prints
Enrique. Madeira, mis tõlkes tähendab
metsane, käskis seda saart nimetada prints
Enrique. Nüüd oli kogu saar kaetud hin-
naliste puulüükidega. Peale selle õnnestus print-

⁴³ P. Хенриг, III, 10, л. 29.

sil nähtavasti vanadel merekaartidil kindlaks teha, et avastatud saar on identne Legnamoga, mis itaaliakeeles tõlkes tähendab samuti metsane.⁴⁴

Portugali kroonikud väidavad küll, nagu oleks nii Madeira kui Porto Santo esmakordselt just portugallaste poolt avastatud aastatel 1418/19. Eriti tõendab seda João de Barros, kes väidab, et portugallased andsid saarele Porto Santo nimeks sellepärast, et see kaitses neid tormi eest, kuigi on kada et sellers ajars oli see nimi juba 75 aastat tarvitusel.

Nagu näha oli tol ajal maailmas, mille all ra praegu paljud Diogo Gomezi, prints Enrique kaasajaga, kaasmaalased kannatavad - kinnistada ainult Portugali avastusi ja ignoreerida teisi.⁴⁵

Portugallased külastasid küll esimest korda Madeira saaragrupperi 1418/19. aastal, kuid mitte mingil juhul ei ole nad nende saarte esimesteks avastajateks. Madeira saare avastajate küsimus on siiani tume. Medici 1351 aasta atlasel olevad maailmakaardid, samuti Hispaania kerjusnunga „Teadmiste roa-

⁴⁴ P. Хенриг, III. 10, lk. 36.

⁴⁵ Samas, lk. 33.

matus" (1350), on ära toodud Madeira saarte-
grupi nimed. Madeira saar di hispaania-
keelses käsikirjas itaaliakeelse nime all „Legnamo”,
mis tähendab mets. See näitab vaid seda, et se-
da saart võisid avastada ja talle nime anda
ainult Itaalia meremehed.⁴⁶

Prints Enrique pole ka ise taotlenud kunagi
Madeira saarte avastamise au, see nähtub rea-
sellest, et ta ei muutnud nende saarte nimetusi,
millele all nad esinesid vanadel merukaartidel.
Saarte itaaliakeelsed nimed jälgiti vaid Por-
tugali keelde.⁴⁷

Portugalist 900 km kaugusel asuv Madeira
saar anti neile kahle aadlikele, kes diid ta
avastanud. Nad põletasid maha metsa, havi-
dasid esialgne taimestik ja löid elaniskingi-
mused saarte esimestele asukatele.⁴⁸ Sii algas
kolooniate rajamine.

Peale Madeira avastamist katkestas prints
Enrique mereekspeditsioonid tervelt kaheteist-
kümneks aastaks. Arvatavasti olid selle põh-
juseks finantsilist laadi raskused.

1431. aastal algasid uuesti mereekspeditsioonid.

⁴⁶ P. Хенриг, III, III, lk. 269 jj.

⁴⁷ P. Хенриг, III, IV, lk. 36.

⁴⁸ У. П. Маргобур, lk. 98.

Snagu kirjutas 1000nik Diogo Gomez, lahilis prints koguda teateid Lääne ookeani kaugetest osadest, et selgitada, kas on maailma pii-ri taga, mida kirjeldas Ptolemaios, mingit saart või mandrit.⁴⁹

1431. aastal saadeti üks rüütli laevaga teki, kes mõnepäevase purjetamise järel nägi merest kurtivaid kaljusid. Neid kaljusid nimetati Formingašiks.⁵⁰

15. augustil 1432. aastal avastati Santa Maria saar, mis kuulub Assoori saarestikku.

8. mail 1444. aastal avastati San Migueli saar, 1449-50. aastal avastati Terceira, San Jorge, Pico ja Graciosa. Corvo ja Flores saarid avastati alles 1452. või 1453. aastal. Need daatumid esinevad ka XV sajandi autori Cordeyro töös, kes küll on väheusaldav oma andmete poolest.

Sündmuste kohta Assoori saarte avastamisel annavad tunnistust kaks väga tähtsat allikat. Esimene neist on Portugali kuninga üüie aastat 1439 ja teine prints kaasarigete Diogo Gomezi ja Azurara tööd, mis on Cordeyro emadust märksa usaldatavamad. Usaldustväärivaimas

⁴⁹ P. Хенриш, т. IV, с. 38.

⁵⁰ samas, с. 79.

allikaks on ka 1439. aastal koostatud merekaart, mida praegu säilitatakse Kataloonia instituudis Barcelonas. Tänu neile allikatele võime küllaltki täpselt kujutada sündimiste käiku Assoori saarte asustamisel.

Kuninga ürikust, mis pärineb aastast 1439, loeme; "... infant don Enrique, meie onu, katas meile, et ta saatis seitsmele Assoori saarele lombaid ja kui see on meile meelepärane, siis tahab ta need saared inimestega asustada. Kui see on meile meelepärane, siis anname tal sellele paikkonna ja lubame tal seda asustada. Seepärast teeme katavaks oma asevalitsejatele, kohtule ja ametnikele ja kõigile teistele, kes seda ürikut näevad, et on käsk asustada saared ja mingeid vastuväiteid ei kuulata... Antud Lissabonis aastal 1439 pärast meie Issanda Jeesus Kristuse sündimist." ⁵¹

Diogo Gomesi sõnade järgi võib otsustada et viis või kuus saart avastati juba esimese mersõidu ajal.

Saartele nimede andmisel on aja jooksul tekkinud segadusi. Peale selle kui Assoori saartest oli suurem osa saari 1432. aastal avos-

⁵¹ P. Хенриг, т. IV, л. 75.

tatud, piüti neid seostada legendaarsete Atlandi ookeani saartega xii sajandi merukaardidel. Kahtlus peab ütlema, et need xii sajandi merukaardid on toonud palju segadust teadusesse, kuna arvati et vanad kaardid aitasid kaasa Assoori saarte avastamiseks. See väski mõtle et Assoori saared olid juba varem avastatud ja portugaallased olid vaid nende teistkordseteks avastajateks.

Hispaania kirjusemunga „Teadmiste raamat“ kõneldakse, et Gibraltari väinast läände paiknevad ookeanis 25 saart. Kuna Madeira grupis on ainult 4 saart, Kanaari saari on ainult seitse, siis kuldi järeldusele, et umbes 1350 aasta paiku, mil see raamat ilmus, teati Lääne-Euroopas juba üht-teist Assooride saartest.⁵²

Ka antiikajal ei teatud midagi Assooridest. Assooride esmakordse avastamise au paku-takse itaallastele, kes olvad need saared avastanud xii sajandi keskpaiku. Kuna Assoori saartel kasvab samblic, millest saab valmistada punast värvi, siis tundub uskumatuks, et ettevõtlikud itaallased ei tulnud

⁵²

P. Хенниг, т. III, лк. 281.

enam neile saartele tagasi. Järelikult ei teatud Assoori saartest kuni 1432. aastani mitte midagi.⁵³

Assoori saarte avastajaks oli Gonçales Vello Cabral.

Suureks ja isegi ületamatuks takistuseks edasistel meresõitudel näis olevat piki Aafrika rannikut kaugele merre ulatuv leetseljak, mille lõga laius toimine ookean. Seda neeme nimetatakse Bojadoriks. Järelt kaksteist aastat püüdsid meremehed tagajärjelt sellest neemest mööduda.

1433. aastal algavad uued katsed mööduda Bojadori neemest. Sel aastal saatis prints Enrique teele oma paaži Gil Eannese kanni käsuga mööduda Bojadori neemest. Ainult niiviisi võis ta heaks teha oma süü printsii ees, kelle käsu vastaselt ta oli Kanaari saartel orjakauplemisega tegelema. Esimene sõit ebaõnnestus ja 1434. aastal läks Gil Eannese uude reisile. Et oma isanda poolehoidu tagasi võita, pani ta oma elu kaalele ja sõitis ümber Bojadori neeme.⁵⁴

Jõenduseks selle kohta, et elu sealpool

⁵³ P. Хенрик, т. III, л. 285.

⁵⁴ S. Ruge, л. 90.

Bojadori nime on võimalik, tõi ja kaasa
prints Enrique de Lilla.⁵⁵

Kuni 1415. aastani, nagu teatas João de Bar-
ros, portugali meremehed ei eiskinud siirdu-
da kaugele avamerel ja kogu nende laeva-
mine piirdus vaid lühikeste ühepäevaste reisi-
dega, mille puhul ei kaotatud silmist minut.⁵⁶

1416. aastast alates algasid portugallaste
sõidud aurookeanile. Sellest alates saatis
infant Enrique arvukalt laeva avastusrei-
sidele, kuid paljud ekspeditsioonid kukkusid
enne kui jõuti Bojadori neemest ümber sõita,
mis tähistas ühtlasi portugallaste jõudmist
troopilise vööndi piirile. Selle perioodi jooksul
võeti ette palju reise Atlanti ookeani saartele
ja Aafrika läänerannikule.⁵⁷

1435. aastal liikusid Gil Eannes ja Affonso
Gonzales Baldaya Bojadori neemest lõu-
nasse. 50 miili kaugusel sellest neemest leid-
sid nad rannikul kaamelite ja hobuste jälgi,
mis äratasid neis uudishimu, sest siiani ar-
vati, nagu oleks elu lõunapoolsetes maades
võimatu.⁵⁸

⁵⁵ P. Хенниг, т. II, лс. 34.

⁵⁶ Samos, лс. 38.

⁵⁷ Док. Бейкер, лс. 76.

⁵⁸ P. Хенниг т. II, лс. 98.

1436. aastal läks uude ekspeditsioonile Affonso Gonzales Baldaya, kes jõudis väga Rio de Oro nn. Kullajõe suudmeni. Rannikul leitud kalurivõrgud viitasid sellele, et ka siin on inimestega asustatud maa. Vana teooria troopilise vööndi inimtühhjusest oli seega kükuma löönud.⁵⁹

Rio de Oro asus 120 meremiili kaugusel Bojadori nimest. Tegelikult kujutas ja endast vaid merelahte, kuid portugallased pidasid seda legendaarse kullajõe suudmeks. Kuigi seal pole leitud mingit kulla, on see nimetus tänapäevani säilinud. Nagu Perotel väitis, oli see tingitud avastajate kärsitusest, millega nad kiirustasid otsima kohta, mis vastaks nimetusele Kullajõgi. See põhjustas ka siin seda, nagu hiljemgi juhtus, et kohtade nimed, mida kavatseti avastada, ilmusid varem kui toimusid avastused.⁶⁰

Peale Rio de Oro avastamist oli viieaastane vaherag ekspeditsioonide telesaotmisen. Sel ajal viibis prints Enrique ise sõjas mauride vastu ja ka rahalised ressursid olid

⁵⁹ S. Ruge, lk. 91.

⁶⁰ P. Хенниг, т. IV, lk. 99.

vähenenud.

1441. aastal algas uus periood portugaallaste merelistes ettevõtetes, mille käigus tehti uusi ja ootamatuid avastusi.

1441. aastal saatis prints Enrique teile kaks laeva, mille kapteniks olid Nunho Tristari ja Antonio Goncalves. Nad jõudsid välja Branco neemeni, mis tõlkes tähendab Valge neem. Oma nimetuse oli see neem saanud sellest et ta oli üleni valgest liivast.⁶¹

Selle neeme avastamisel oli sensatsiooniline tulemus - avastati esimesed, tõeliselt mustad inimesed. Mõned neist toodi kaasa Portugali. Kroonik Alvarara teade järgi: „alludes printsi käsule tõi üks tema kaptenist Antonio Goncalves 1441. aastal kaasa kümme mustanahalist meest ja naist ... aga peale mustanahaliste ... ka natuke kullatüüa.“⁶²

Kaks aastat hiljem, 1443. aastal, asus teile viiekümne ühest karavellist koosnev laevastik Nunho Tristari juhtimisel. Nad möödusid Branco neemest ja 150 km kaugusel sellest jõudsid Argeni laheni.⁶³

⁶¹ P. Хенриг, т. 10, лк. 110.

⁶² Г. Харп, лк. 44.

⁶³ P. Хенриг, т. 10, лк. 112.

Argeni saare avastas Goncales de Cintra 1445. aastal, kuid tagasitulel tapeti pärismaalaste poolt koos oma seitsme kaaslasega ühel väikesel saarel, nagu loatab kroonika Arurana.⁶⁴

Argeni lahe ja saare peamiseks väärtuseks oli sool. Kuid selli saare peamine tähtsus seisnes selles, et ta oli araabia kaupmeestele peamiseks kaupade ümberlaadimise kohaks.⁶⁵

Portugalis kasuab kuni mereekspeditsioonide vastu. Siiani oli võetud neid enam-vähem tei asjaket raharaiskamist, kuid nüüd peale esimeste neegrile ja kullaliiva loomisest Portugali hakkasid paljud soovi avaldama mereekspeditsioonidest osavõtuks.

Varem oli prints Enrique andnud käsu tappa Argeni lahe ja väikeste saarte elanikke või vangid võtta, enne kui avastuseisi jätkataks. Hiljem ta nägi, et selline käsk on vigane ja ta parandas selle. Prints mõistis, et kui suhkrua rannikuelanike sõbralikult, siis võivad nad portugaallastele abi osutada sisemaal uurimisel. Argeni saar muudeti uue liikumise keskpunktiks. Hiljem ehitati sinna tugev kindlus ja Portugali laevad hakkasid Argeni looma

⁶⁴ P. ХЕНРИГ, т. II, л. 112.

⁶⁵ samas, л. 114.

värvilisi vätikuid, linaseid kangaid, mett, hõbedad, punaseid koralle ja vilja. Nende kaupade vastu saadi neegerorje Gineast, kuldastim-
bukust ja teisi Aafrika kaupu. Esimene edu oli nii suur, et prints Enrique eestvõttel asutati kauplemiseks selle piirkonnaga kaubakompanii.⁶⁶

1445. aastal jõudis üks ekspeditsioon Lancoote juhtimisel Senegali jõesuudmeni. Lõpuks onneti jõuti peale lõputut kõrbe jõeni, mis andis lootust, et uuel mandril on ka elamisvõimalikke maad.⁶⁷

Lancoote oli ka varem, 1444. aastal, osa võtnud ekspeditsioonist, mille juhiks ta oli. Ta avastas kaks väikest saart Argeni lahes. Lancoote oli ka see mas, kes lõi Lagose linna esimese partii neegerorje, ja müüs need turul maha. Sel päeval alustati Euroopas häbiväärset orjakauplemist.⁶⁸ Ühtlasi algas uus ajastu Portugali ajaloos, mis viis ta lähiajalisele õitsengule.

Tol ajal eksisteeris paljude Aafrika hõimude juures orjus. Peamiselt Svigeeria ja Suali piirkonnas olid suunimad orjapidajad riigid

⁶⁶ S. Ruige, lk. 91.

⁶⁷ P. Xetivuz, m. IV, lk. 118.

⁶⁸ T. Xapm, lk. 46.

Aafrikas. Eurooplaste võimalused olid seega piiratud, nad pidasid negritele jahti peamiselt rannikualadel. Jaht negritele küündas Lääne-Aafrika ranniku uunimist.

1446. aastal saatis prints Enrique teile uue ekspeditsiooni, mille koosseisus oli kümme laeva. Ekspeditsiooni juhiks oli Lissabonist päritineu Diniš Fernandes Dias. Ta oli teenistuses Portugali kuninga João I juures. Diniš Dias'ile oli antud käsk lähemalt uurida Lancelote poolt avastatud uut jõge. Diniš Dias järgis täpselt oma isanda plaane. Ta ei laskunud kaubavahetusesse rannikuelanikega, vaid liikus edasi lõuna suunas, et jõuda mustade moorlaste maale, nagu seda maad nimitati vastukaaliks valgele moorlastele e. berberitele. Siis sõidis ta mööda Senegali jõesuudmest ja jõudis välja neemeni, mis oli täiesti roheline.⁶⁹

Rohelisel neemel kohtasid nad musti elanikke, niisiis oldi lõplikult negrite maale väga jõutud. Neemel avastati ootamatult troopiline taimestik. Eemalt vaadatuna paistis neem täiesti rohelisena, jättes igihaljastele puudele. On vähe

⁶⁹ S. Ruge, lk. 91.

geograafilisi nimetusi, mis nii täpselt märgi-
tabarvad nagu Roheline neem.

Rohelise neeme avastamine oli tähtis etapp
edasiste avastuste jaoks.

Nii kaua kui portugallased purjetasid
mööda Kilde-Aafrika rannikut, nägid nad
vaid kõrbeid ja poolsõrbeid. Sel ajal arvasid
paljud, et mida lähemale ekvaatorile, seda
kõrbelikumaks muutub maa ja ekvaatori
lähedal on elu täiesti võimatu, kuna päike
kõik tuhaks kõrvetab. Ja Rohelisel neemel,
kus lõpeb kõrbete vöönd, nägid portugaal-
lased rikkaliku taimestikuga kaitud ja in-
imestega asustatud maa-alasid. Sel viisil
oli purustatud kooria elu võimatusust ec-
quaatoril.⁷⁰

⁷⁰ v. A. Bumbeņ, lk. 46.

III peatükk

Portugali maadeavastused kuni Healootuse neeme avastamiseni

Peale Rohelise neeme avastamist kasvasid Portugalis lootused selle kohta, et Aafrika lõunatipp ja India ookean peaks üsna lähedal olema. Seda järeldati sellest, et kui siiani oli Aafrika rannik enam-vähem lõuna suunas kulgenud, siis nüüd hakkas rannajoon kagusse pöörduma.⁷¹

Sellele vaatamata, et loodeti üsna pea Aafrika lõunatipuni jõuda, puudus Portugalis eriline huvi Aafrika ranniku edasise uurimise vastu. Palju kasulikum oli pidada kaubavahetust rannikualadega või jahtida sije. Alates Senegali jõesuudmest nägidi portugallaseid rannikul juba tõelisi neegreid, kes olid palju pikema kasvuga ja tugevamad kui seni rannikud Berberi ja arabia hõimude esindajad. Sealgi maksid nad sijakurul rohkem kui maurid. Rohelise neeme avastamisest peale algas-

⁷¹ R. Хенрикс, m. IV, lk. 122.

ki laiaulatuslike kauplemine orjadega. Prints Enrique oli ka ise sellest kauplemisest huvitatud. Tema üheks eesmärgiks oligi ju kaubanduse laiendamine Aafrikas, püües leida selliseid sadamaid, kus ei võimutaks uskematud.⁷²

Portugali meresõitjaid oli ainult Nuno Tristão huvitatud edasiliikumisest mööda Aafrika rannikut. Kui ta 1446. aastal orje püüdis, avastas ta lõuna poole liikudes 12° põhjalaiusel Bissagoši arhipelaagi.⁷³

1447. aastal asus Nuno Tristão uuele ekspeditsioonile ja jõudis seekord Benga numeri, mis asus 10° põhjalaiusel. Kaldale minna tal ei õnnestunud kohalike darika vaenelikkuse tõttu. Selleks, et täiendada värsket vee ja savaraid, pöördus nende laev tagasi põhja poole ja maabus Rio-Nunesi lähedal. Nuno Tristão koos 18 meeskonnaliikmega läks kaldale. Kaldal teinud relvastatud kokkupõrge pärismaalastega, kes tapsid Nuno Tristão ja tema 18 kaaslast. Kroonik João de Barros'e teadete järel õnnestus ainult notaril ja nel-

⁷² Г. Харт, lk. 37.

⁷³ А. П. Маргобор, lk. 99.

jal meeskonnaliikmed, madrusel, kes ellu jäid, kahe kuu pärast Lagosse sadamasse jõuda.⁷⁴

See sündmus oli ennekuiulmaturs juhtimirs Euroopa meresõidu ajaloo, mis tõestas Portugali kaavellide häid meresõidumadusi, sest miidu polks väheste meresõidurogemustga viieliikmeline meeskond suutnud purjetada ligi 3500 km vastu tuult ja hoovusi.⁷⁴

Järgnevat aastat jooksul peale Nuno Tristão surma ei sooritatud uimimisreise lõuna suunas. Nimitelt lahtsia portugaallaste lähemalt tundma õppida juba avastatud Lääne-Aafrika rannikut. Kui Rio de Oro suudmes andsid maurid portugaallastele kullaliiva oma kinnivõetud kaaslaste välja lunastamiseks, siis arvasid portugaalased, et sisemaal peaks rohkesti kulda leiduma.

Seepärast hakatigi uimima avastatud jõgesid, liikudes laevadega vastuvoolu. Kui 1456. aastani toimiski liikumine mööda jõgesid Aafrika sisemaa poole. Ka prints Enrique isiklikult oli huvitatud Lõode-Aafrika sisemaa uimisest, kuna ta lootis ikkaval leida „ülemprester Johannese maa“, mit-

⁷⁴ U. J. Marugobar, lk. 99-100.

le kristlike valitseja oleks aidanud teda võitluses muhamudlaste vastu.

1446. aastal võttis Antonio Goncalvesi ekspeditsioonist osa krigi João Fernandez. Rio de Grou suudmes lahkus ta laevalt, et minna sisemaal pārismaalast kohta teatrid reguma. Pārismaalastega suhtlemine ei valmistanud talle raskusi, kuna ta valdas mauretaania āsantide kult.

Kroonik Azurara sõnade järgi valista pārismaalaste juures 7 kuud.⁷⁵

João de Barros'e järgi olid āsantid, kelle juures João Fernandez näeb, karjakaasvatajad. Liha söid nad ainult siis, kui õnnestus tappa mõni metsloom või lind. Igapäevases toidus tarvitati mitmesuguseid taimi, juuri, pūvise-paistel kuivatatud sisalikke ja stepidivke. Rannikualadel söödi ka kuivatatud kala.⁷⁶

Kasvatati peamiselt lambaid liivaste rannamaadel. Palmid ja mimosid olid haruldased. Need berberid-āsantid olid muhamedlased ja lasid alalises võitluses negritega. Sageli võeti negreid vangid ja müüdi neid orjadena.

⁷⁵ P. Ketimus, m. 10, ptk. 175, lk. 125, katkend; Gomes de Azurara.

⁷⁶ samas, ptk. 175, lk. 126, katkend; João de Barros, Da Asia.

Tunises ja Marokos. Sageli töid nad ka kulda neigete maalt. João Fernandez tegi koos beduiinidega kolmepäevase reisi kaamelitel kamsa. Kolme päeva jooksul sõitsid nad läbi kõrbe, orienteerudes tähtede ja lindude lennu järgi. Lõpuks jõudsid nad pealisse ja tema 150 liimelise rahva juude. João Fernandezi koheldi nende poolt väga sõbralikult.⁷⁷

João Fernandez'i edaspidisest saatusest pole midagi teada. 1448. aastal purjetas ta teistkordselt Afrika, kus ta pidi prints Enrique käsul sõlmima lepingu Suur neeme juures elavate mauridega. Rohkem temast katteid pole.⁷⁸

Samal ajal kui portugallane João Fernandez viibis Sahaara kõrbes ašantide juures, soovitas eurooplane Antonio Sualfante reisi Tuati oasi Sahaaras. Teated selle reisi kohta on säilinud Sualfante kirjas, mille ta saatis genuaalsele Giovanni Marianole. Kuski Antonio Sualfante, seda täpselt ei kata. Kuid otsustades tema kirja järgi, oli ta kaupmees.⁷⁹ Rahvuselt oli ta itaallane.

Tuati oas oli rikas soola poolest. Isegi

⁷⁷ S. Ruge, lk. 94-95.

⁷⁸ P. Xenkuz. m. 10, lk. 127.

⁷⁹ Samas, lk. 130.

onne ehitati seal soolatahulitest. Seevaste oli puudus kullast. Samal ajal oli sudaanis kulda, kuid puudus sod. Inimest, kes iga päev võis endale soiduvahmistamisel soda lubada, peeti juba rikkaks. Kulla rikkus ja soda puudus sellisel maal viis sellise kurioosumini, et soola vahetati kulla vastu täiesti võrdseis kogustes.⁸⁰

Ka Muulfande edaspidisest saatuses pole midagi teada, tõenäoliselt jõudis ta kodumaa-
le tagasi.

1448. aastal aga oli kroonik João de Barros'e teadete järel ühe Portugali ekspeditsiooni juhiks saanud Volvert. Eluloolised andmed tema kohta puuduvad. Teada on vaid see, et ta kuulus rühvastatud kerkupõrkel pärismaalastega Rohelise neme juures. Võimalik, et ta tapeti, võimalik et ta sattus vangina sisemaale ja tehti mõne neegrilisele orjaks.⁸¹

Peale Volverti traagilist hukkumist 1448. aastal tuli ligi seitsmeaastane vaheraj prints Enrique tegevuses ekspeditsioonide tellesaatmisel.

1451-1454. aastail teimus Portugali ja Kastilia vahel sõda, mille põhjuseks oli olnud

⁸⁰ P. Хенриг. т. II, л. 132.

⁸¹ Samas, л. 148.

see et mõlema maa valitsused tahtsid endale kindlustada airuõigust avastatud saartele ja rannikule Aafrika läänerannikul. Endiselt oli vaiclusalusena Kanaari saarte küsimus.⁸²

Lõpuks pöördusid võitlevad pooled paavst Nicolaus V poole, kes pidi vahukohtus lahendamata vaiclusaluse küsimuse. Selle tulemusena fikseeris paavst Nicolaus V oma bullas 1455. aastal, et Kanaari saarud kuuluvad Kastíliale, aga kõik avastatud ja veel avastamata saared Aafrika rannikul Portugalile. 1456. aastal kinnitas seda oma bullas ka Nicolaus V järglane, paavst Calixtus.⁸³

1455. aastal algasid uuesti ekspeditsioonid. Need 1455-st kuni 1457.-ni toimunud ekspeditsioonid on tähelepanuväärsed selle poolest, et nende nende esotsas olid vööramaalased, nimelt itaallased. Teiseks iseärasusena oli see, et nende eumärgiks oli uurida Gambia jõge, et lõpuks omegi jõuda legendaarse "ätempreetur johannese maani."⁸⁴

Tol ajal oldi arvamusel, et just Gambia jõgi on vötmeks tungimisel Aafrika sisemaale.

⁸² vt. lk. 26.

⁸³ P. Хенниг, т. II, lk. 152 j.

⁸⁴ Samas, lk. 155.

Gambia alamjooks oli kohane merelaevadega sõitmiseks. Ka jõe kaldad olid tihedasti asustatud. Senegali jõesuu seevastu oli täis leet-seljakuid ja laevasõit oli sepävast ohuline. Mõnda Gambiat purjetamine ei andnud erilisi tulemusi. Süüdi oli halb kliima, mis tekitas troopikapalavikku, millesse suri palju meremehi.

Genua arhiivis säilitatakse kellegi Usodimarte kirja, kes 1455-ndal aastal võttis osa ekspeditsioonist Gambia jõele. Usodimartest on vähe teateid. Ta kuulus ühte Genua lugupidetumasse suguvõssa. Sündinud on ta 1416. aasta paiku ja surinud 1462. aasta paiku. Nähtavasti sattus ta Genuas võlgadesse ja ei oma kreditoride käest pääseda, põgenes ta Portugali ja asus prints Enrique teenistusse. Kirjas, mille ta oma kreditoridele saatis, avaldas ta lootust, et tasub oma võlad.⁸⁵

Samaaegselt Usodimarega oli prints Enrique teenistuses veel teinegi itaallane, Luigi Cadamosto.

Luigi Cadamosto sündis 1432. aastal Veneetsias ja 1445. aastal sõitis Kreetale. Viis aastat hiljem oli ta kuulus viburüht suund

⁸⁵ P. XENTUZ, m. 10, lk. 156.

galeeril Aleksandrias ning veelgi hiljem sõitis ta Flandria galeeril. Otsustades jolte aja kirjanike ülestähenduste järele polnud Cadamosto niivõrd edukaseline mere- kui aadlikust kaupmest ja seikluste otsija. 1454. aastal lahkus Cadamosto koos oma noorema vennaga Venetsiast et otsida uusi seiklusi.⁸⁶

Siõni aasta hiljem oli Luigi Cadamosto koos Venetsia laevastikuga teel Flandriasse. San Vincente neemel jäi laevastik tugevate tuult tõllu peatuma. Kui prints Enrique sellest kuulis, saatis ta oma sekretäri Antonio Goncalvesi ja Venetsia konsuli Patricio de Conti koos suhkruuroo prooviduga Madriidilt ja teiste Aafrika andiduga Cadamosto juurde. Cadamosto oli kateist Aafrika kohta kirjutatus ja päris saadikuilt järele, kas ka tema võiks osa võtta sõidust Aafrikasse.⁸⁷

Printsi saadikud teatasid jalle, et nad eeldavad, kes ise oma laeva varustavad, peavad printsile andma $\frac{1}{4}$ kasumist, siis aga kui prints ise laeva varustab, peab ta saama $\frac{1}{2}$ kasumist. Cadamosto käis ka prints Enrique juures

⁸⁶ T. Xapm, lk. 51.

⁸⁷ S. Ruge, lk. 93.

Läbirääkimist pidamas ja tulemuskes oli see, et Veneetsia laevastik reuujelas edasi Flandriasse, Cadamosto aga jäi San Vincente naemele, kus ta veetis 1454/55. aasta talve.

22. märtsil 1455. aastal sai Cadamosto prints Enriqueelt ülesande hankida teateid selle kohta, kas Gambia jõgi Lääne-Aafrikas oma ülemjooksul jõuab legendaarse „ülempreester Johannessi“ maani.⁸⁸

Rohelise neeme juures kohtus Cadamosto Portugali teenistuses oleva genuaalase Antoniotto Usodimarega, kellega koos ta päädis mööda jõge sõida „ülempreester Johannessi maani.“ Kuid jõesuudmest nad palju kaugemale ei jõudnudki, sest pärismaalaste seiklamine neisse oli vaenulik.⁸⁹

Nii oli Cadamosto esimene reis jäänud tulemusteta. On teada, et Cadamosto kasutas oma reisiuue neegritest tõlke, kes olid kunagi Portugali jõudud, seal eistitud ja kes olid Portugali keele selgersõppinud. Oma esimesel reisisil saatis Cadamosto tõlgi maale, kuid see raiuti pärismaalaste poolt tükkideks. See kohustas Cadamosto meremehi ja kvi kaptenid

⁸⁸ W. Krämer, lc. 218-219.

⁸⁹ P. Хеммит, т. IV, lc. 165.

tahtsid jõge mööda edasi sõita, siis merimehed olid selle vastu. Kaptenid olid sunnitud laevad ümber pöörama ja kursi Rohelisele neemle võtma.⁹⁰

1456. aastal valmistusid Cadamosto ja Usodimare uueks ekspeditsiooniks Gambia jõel. Sel korral vedas Cadamostoks vähem pärismaalastega, kuid meremehed haigestusid troopikapalavikku, kulda saadi väga vähe ja laevad lahkusid Gambia jõelt. Jagasitell sahtusid laevad Branco neemel tormi kätte ja torm kandis laevad loode suunas ookeanile. Kui torm vaibus, võtsid laevad kursi lõunasse ja kolme päeva pärast sahtusid 16° põhjalaiusel olevale saarele, mis asub 600 km kaugusel Rohelisest neemest.⁹¹

Avastatud saarele anti nimeks Boavista ja seejärel nähti ka teisi saari. Boavistast põhja suunas asuvali saarele anti nimeks Saat ja kagu suunas olevali saarele Mario.

Nii avastati Rohelise ^{idapoolsed} neemle Baard. Jäsimus, kes on Rohelise neemle saarte avastaja, oli kaua aega segane. Ühed, meie päevini säilinud teated, on Cadamosto enda üles-

⁹⁰ T. Xapm, lk. 55jj.

⁹¹ M. J. Marrigobur, lk. 100.

kirjutised. Enrique Mascõis ja kapteneist oli Cadamosto ainsus, kes oma reiside kohta ülestähendusi tegi. Nendes ülestähendustes on isegi vanim kõnalamärguse tähtsuse ja Ferraristi kirjeldus antud.⁹²

Cadamosto oli eruditsiooniga inimene, kema ülestähendused ja ekspeditsioonide aruanded menutavad XIX sajandi maadeuuringate päevikuid. Cadamosto on täpselt kirjeldanud kema poolt nähtud pärismaalaste elu, kombid, metsloomi ja loodust.⁹³

Cadamostole kuulub ka Rohelise neme täpne kirjeldus.

Teateid Rohelise neme saarte avastamise kohta on säilinud veel Diogo Gomesi ja João de Barrosi teadete põhjal.

Diogo Gomes väidab, et Rohelise neme saarte avastajaks oli hoopis kema, kui ta koos Antonio de Noliga oli Lääne-Aafrika rannikult tulnud Portugali.⁹⁴

Kroonik João de Barros aga väidab, et saartel on avastatud genuaalase Antonio de Noli poolt,

⁹² W. Keämer, lk. 219.

⁹³ Г. Хартм, lk. 56.

⁹⁴ P. Хеттинг, т. II, ртк. 180, lk. 161; katkend: Diogo Gomes, De prima inventione Guineae.

kelle ekspeditsiooni neid saari kütlastas ja neile nimed andis.⁹⁵

Cadamosto ise teatab oma reisi kohta järgmist: „... Me võtsime kursi Kanaari saartele. Peale seda kui ilmus nähtavalt Branco neem, pöördusime me avamerdele. Järgmisel päeval tõusis tugev tuul ja me olime sunnitud pöörduma läände. Kaks ööd ja kolm päeva me pidime võitlema tugeva tuuliga, kuni kolmandal päeval nägime maad... Me saatsime sinna paadiga kaks inimest, et nad uuriksid nähtud maad. Nad tulid scalt tagasi ja teatasid, et seal on veel kaks suurt saart... Esimesele meie poolt avastatud saarele andsime nimeks Boavista... Teine saar, mis oli suurim ülejäänud nelja saare seas, sai Jacobi-päeva auks nime Santiago.“⁹⁶

Rohelise nime idapoolsete saarte avastaja oli kahtlemata Cadamosto.

Diogo Gomesi väidete vastu väagib juba see, et ta dikteeris ligi 40 aastat hiljem

⁹⁵ P. Хенриш, т. IV, стр. 180, стр. 161-162, katkend:

⁹⁷ P. João de Barros, Da Asia.

⁹⁶ samas, стр. 159, katkend: Aluise Cadamosto, Navigatio ad terras incognitas, „Novus orbis regionum ac insularum.“

oma mälestused Martin Behaimile. Väga võimalik, et Gomes exsis dikteerimisel üri sai Behaim ta jutustusest valesti aru.⁹⁷

Vaieldav on ka küsimus, millisel kuupäeval avastas Cadamosto Rohelise neem saared. Otsustades selle järgi, et Cadamosto aruandes on märgitud, et saarte avastamine toimus Jakobipäeval ja üks saartest selle auks Santiagos nimetati, siis võib öelda et selle avastamine toimus 25. juulil 1456.⁹⁸

Kui Cadamosto teatas prints Enriquele avastatud saartest, siis püüdis prints kiiresti teile saata uue ekspeditsiooni avastatud saarte uurimiseks. Selle ekspeditsiooni juhatamise andis prints Enrique itaallasele de Nolli'le, kes oli Portugali saabunud oma kaasmaalase Cadamosto edust kuuldes. Nüüd toimus Antonio de Noli ekspeditsioon, seda saab määrata vaid umbkaudu.

Kui fra Mauro koostas aastatel 1457-1459 oma suure merakaardi, siis polnud sellele esialgu märgitud Rohelise neem saari. Fra Mauro suri 1459. aastal. Kuid

⁹⁷ P. Хенриг, т. 10, к. 170.

⁹⁸ Gomes, к. 167-168.

1460. aastal. Veneetsias väljantud merekaardid olid need saared juba olemas. Peale fra Mauro surma nähtavasti täiendati tema merekaarti.⁹⁹

Shuna aastail 1458-1460 katkesid kõik mereekspeditsioonid sõja tõttu mauridega, siis pidi Antonio de Noli ekspeditsioon toimuma 1458. aastal. Portugalist väljus ta arvatavasti aprilli keskel ja jõudis Rohelise neeme idapoolsete saarteni esimesel mail. Nimelt väidab João de Barros, et saar Maio on saanud oma nime esimese maila ees.

Shuna esimesel mail on ka pühak Filipi paeu, siis nimetati tänapäeval Fogo nime all tuntud saar San-Filipe saareks. Tänapäeval kasutuseloleva nime Fogo (Tulisaar) saida XVI sajandil sellepärast, et 1500 aastal toimus saarel vulkaanipurse ja kraatrist paiskusid välja tulukeed.¹⁰⁰

Antonio de Noli uuris läbi Rohelise neeme idapoolsed saared, andis nimed nendele saartele, mida Cadamosto maininud polnud.

Portugali kuningas määras Antonio de

⁹⁹ P. Хенрик, т. II, лк. 174.

¹⁰⁰ там же, лк. 169.

Noli nende saarte kuberneriks ja ta hakkas neid saari koloniseerima.

Niisiis Rahelise nenne idapoolsete saarte avastajaks oli Cadamosta, nende eesijaks aga Antonio de Noli.

Prints Enrique põlnud veel kaotanud lootust üles leida "ülempreester Johannese" maa. Juba varem, 1455. aastal olid seda Gambia jõelt otsinud Cadamosta ja Usodimare.

1457. aastal saatis prints Enrique teele kolmest karavellist koosneva flotilli, mille juhatajaks oli Diogo Gomes. Ka neile anti käsik liikuda mööda jõge edasi nii kaugele kui vähegi võimalik. Teated selle reisi kohta on säilinud tänu suurele saksarändurile Martin Behaimile, kes 1484. aastal saabus Portugali ja võttis osa Portugali mereekspeditsioonidest Lääne-Aafrika rannikule 1485/86. aastal.

Sellest jukustusest selgub et Diogo Gomes võttis sellele reisile kaasa ühe "indiatase" lootises, et see võiks neid aidata suhtlemisel "ülempreester Johannese maa elanikega. Liikudes mööda Gambia jõge vastuoolu üles, jõudsid nad Kantori, kust

said väärtuslikke teateid kullaga kaup-
lemise kohta.¹⁰¹

Kantor oli küllaltki suur linn. Nad
said teada, et karavanid Tunisest ja
Kairost tulevad siia ümbrusse kulla jä-
rel.¹⁰²

Samasse ajavahemikku kuulub ka Assoo-
ride kõige läänepoolsemate saarte Flores'i
ja Corvo avastamine. Enamus saari Assoo-
ride saarestikust oli avastatud juba
1432. aastal.¹⁰³

Flores'i ja Corvo avastamise aasta kohta on
sarnuti erinevaid arvamusid. Kas 1453-1454.
või 1457-1458-ndal aastal? Et saari ei saa-
duki avastada peale 1460-ndat aastat, tõen-
dab see, et prints Enrique oma testamendis
mainib, et Assooride saarestikku kuuluvad
ka Flores ja Corvo.¹⁰⁴

Kuna 1458-ndal aastal puhkes sõda mau-
ridega, siis ei saa kõne alla tullaagi nende
saarte avastamine 1459./60. aastal.

1453-1454. aasta vastu räägib jälle see,
et Diego Teixei, keda peetakse nende saar-

¹⁰¹ P. Хенрик, m. IV, lk. 179.

¹⁰² S. Ruge, lk. 98.

¹⁰³ vt. lk. 30jj.

¹⁰⁴ P. Хенрик, m. IV, lk. 184.

te avastajaks, ei viibinud sel ajal Assoori-
de piirkonnas. Portugal viis saarte kolonisee-
rimist läbi tavaliselt mõni aasta peale nen-
de avastamist. Hiljem leidus portugaal-
laste seas vähe soovijaid saarte kolonisee-
rimiseks ja seepärast lubas prints Enrique
seda teha võõramaalastel. Nii andis ta
1450-ndal aastal flaamlasele Jacobusele
Brüggest loa koloniseerida Terseira saar. Ja-
cobus läks oma flaamlastega Madeirale ja
kohtus seal arvukavasti Diogo Teidiga. Tal
õnnestus Diogo Teidi kaasa meelitada ja
nad läksid koos Terseirale, kuhu nad jõudsid
1453-nda aasta paiku.¹⁰⁵

Kui Diogo Gomes kirjutas „Assoori saarkeuas-
tusloo“ kuni 1457-nda aastani, siis polnud ta
seal midagi maininud Floresist või Coruust.¹⁰⁶
Järelikult olid sel ajal need saared veel
tundmatud. Kuna 1458-ndal aastal algas
sõda mauridega, siis jääb ainsaks võimaluseks
see, et nende saarte avastamine toimus
1457-1458-ndal aastal. Midagi lähemat
nende saarte avastaja või avastusloo kohta
pole teada. On teada vaid nii palju, et

¹⁰⁵ J. KENTHLEZ, m. II, lk. 184

¹⁰⁶ Samas, lk. 186

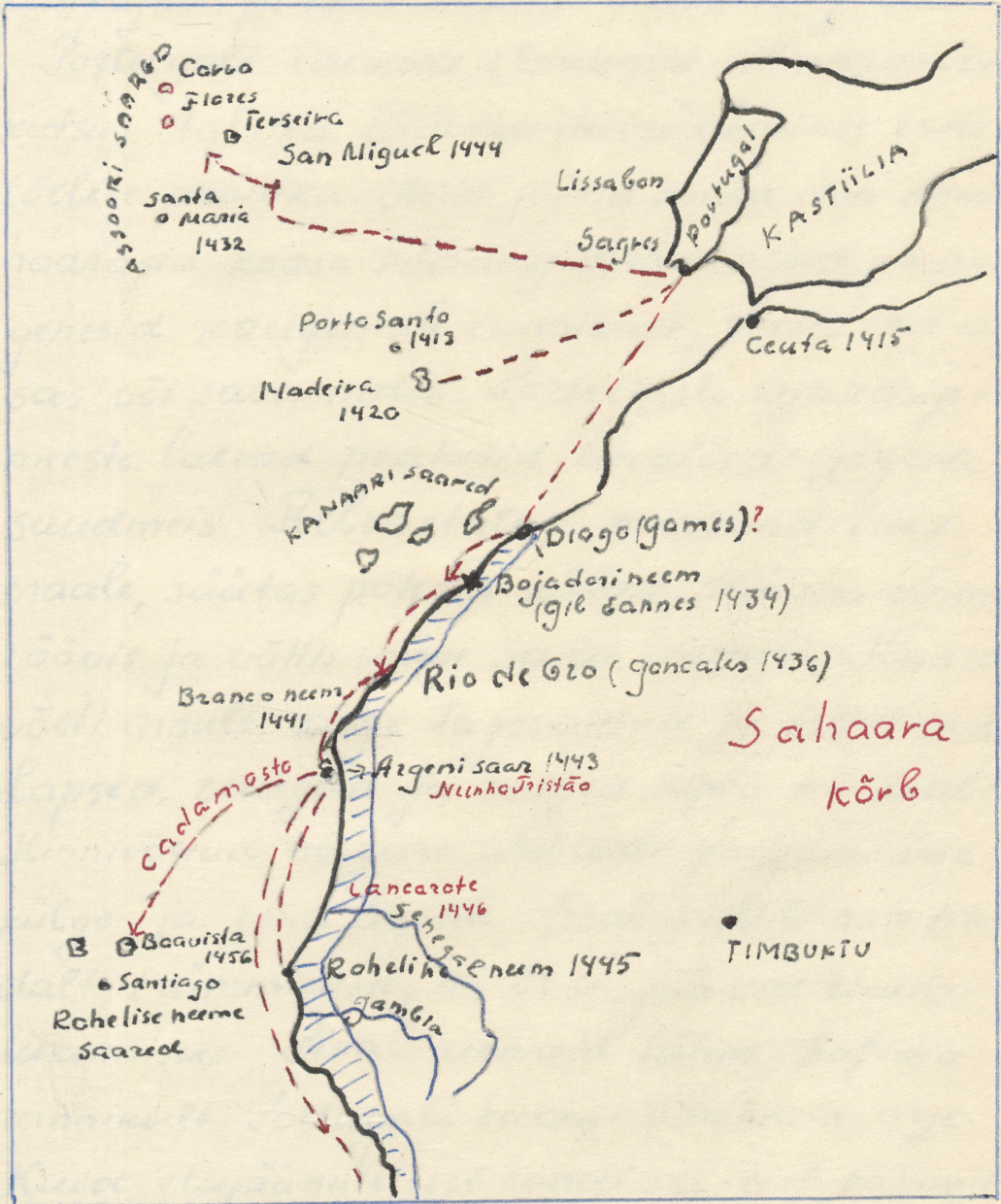
Diogo Teidi elas veel kaaskümmend aastat peale nende saarte avastamist Terseiral.

Diogo Gomesi ekspeditsioon Gambia jõele 1458. ndal aastal jäigi viimaseks ekspeditsiooniks, mis toimus prints Enrique eluajal. Kogu kristlike maailm oli vapustatud sellest kui türklased vallutasid 1453. ndal aastal Konstantinoopli. Paavst kutsus kõiki kristlike valitsejaid üles võitlusele muhameedlaste vastu. Ka Portugali kuningas Affonso V sai läkituse palvega tungida kogu oma laevastikuga türklaste maale. Portugaallased pidanud sugugi huvitatud türklaste vastu võitlemisest. Nad tegid küll suuri sõjalisi ettevalmistusi, kuid selleks, et tungida kallale Afrika maaudele.

1458. ndal aastal lahkus Lissabonist 220-st laevast koosnev laevastik, mis kolmandal oktoobril 1458 jõudis Sagres'i alla. Siin võttis prints Enrique kogu Portugali maa- ja merevägede ülemjuhataja vastu laevastiku rapordi. Seoses sõjategevusega jäid ekspeditsioonid seisu. 13. novembril 1460. ndal aastal suri prints Enrique meresõitja, kelle tegevus oli palju kaasa aidanud sellele, et Portugalil oli maailma võimsaim kaubalaevastik.

Aafrika läänepoolne oli ligi 3500 km
ulatuse Gibraltari väinast kuni Ginea rann-
ni kuni läbi muritud.

Portugaallaste ekspeditsioonid 1415-1460

Portugaallaste poolt avastatud
rannik 1415-1460

Ekspeditsioonid

Portugal püüdis igati kindlustada oma positsioone Aafrika rannikul. Ehitati tugevad kindlustatud asulad ja faktoriad kauplemiseks kulla ja orjadega.

Aafrika muutub jahipiirkonnaks, kus orjakauplused peavad mustanahalistele jahti¹⁰⁷

Portugali laevade ilmumine silmapiirile kutsus Aafrika läänranniku elanikes esile tõelise paanika. Nad jätsid maha oma elamud, haarasid kaasa hädavajalikuid asjaid ja põgenesid kaugemale rannikust, peites end metsas või savannides. Portugali orjakaupmeeste laevad peatusid tavaliselt jõgede suudmes. Rehvastatud meeskond läks maale, süütas põlema külad, rüüstas elamud, röövis ja võttis vangid sadu inimesi. Kaasa võeti ainult kõige tugevamaid ja terveid. Lapsed, vanad ja haiged tapeti metsikult. Kinnivõetud negrid aheldati puupakkude külge ja viidi laevale. Seal kiiluti nad tihedalt trümmidesse, nii et ei jäänud ruumi liikumiseks. Pärast tekoonnal lääne-Aafrika rannikult Portugali kukkus tuhanded orje. Kuid elujäänute eest saadi see-eest rasumit.¹⁰⁸

¹⁰⁷ K. Marx, Kapital, I kd. Tln. 1953, lk. 652.

¹⁰⁸ U. II. Marugobur, lk. 102 jj.

Eriti hakkas ajakauplemine õitsema peale Rohelise neem saarte avastamist. Nüü varem oli suuri raskusi meremaste leidmisega ekspeditsioonide tarvis, siis nüüd tuli Portugali iga-suguseid seiklejaid üle Euroopa, kes Portugali laevadel lootsid pääseda Aafrika rikkuste juurde.

Esimestel aastatel pärast oma onu, prints Enrique surma, tundis kuningas Affonso V elavat huvi uurimisreiside vastu. Nii läks 1461-nd aastal tema poolt saadetuna teele ekspeditsioon Pedro de Cintra juhtimisel. Tänu Luigi Cadamostole, kes hoolikalt kogus geograafilisi teateid, on säilinud meie päevini selle ekspeditsiooni kirjeldus. Nüü võeti sellest ekspeditsioonist osa ka Cadamosto sõber Suiro da Costa, kelle jutustuse Sierra Leone ja Piiraranniku avastamise kohta Cadamosto üles kirjutas.

Pedro de Cintra ekspeditsioon asus teele 1461. aastal Rio Grande suudmest ja jõudis Veriga neemeni. Edasi purjetades nägid nad teravalt mere kingivat neeme, mis infant Enrique mälestuseks nimetati Sagres'i neemeks. Kaldal

oli näha kuldsete nina- ja kõvarõngastega neegreid. Rannik muutus üha kaljuisemaks ja kõrgemaks, kuni siiski oli leida sobivaid ankruplatse. Seal kõrgus ka üks mägi mille tipp näis äikesse ligitõmbaja olema. Kõnniseva müristamise pärast sai see mäeahelik nime Sierra Leone.¹⁰⁹

Pedro de Cintra, kes oli Bissagus saartel orje jahtinud, liikus sealt edasi kagu suunas kuni jõudis Verga neemele. Edasi avastas ta nn. Rõuna jõgede ala. Sõites mööda Sierra Leone mäeahelikest jõudis ta välja tänapäeva Libeeria rannikuni, mille ta nimetas Pipra-rannikuks. Nimelt kasvasid rannikul kaun-
taimed, mis oma maitse poolest meenutasid india vürtse.¹¹⁰

Pedro de Cintra reis lõppes Mesurado neemel $6^{\circ}19'$ põhjalaiusel. Mõned miilid edasi, tänapäeva Monroovia rannikul lõppes reis.¹¹¹

Nii oli Pedro de Cintra jõudnud väga Ginea lahe lähedusse. Aafrika rannajooni pöördub siin märgatavalt itta. Uuesti tekkis lootus, et on välja jõutud kõige lõunapoolsemale ne-

¹⁰⁹ S. Ruge, lk. 103.

¹¹⁰ U. J. Marigobur, lk. 103.

¹¹¹ S. Ruge, lk. 103.

mele Aafrika rannikul ning laevad seisuvad
juba lähedal India ookeanile.¹¹²

Aastatel 1461-1462 avastati ka Rohelise nei-
me läänepoolsed saared.¹¹³

Nende saarte avastamise kohta teatab João
de Barros järgmist: „... Nad avastasid üle-
jäänud saared. Kokku on neid kümme ja
kutsutakse neid Rohelise neemesaarteks, kuna
nad paiknevad täpselt 700 legua kaugusel
sellist neimest lääne suunas... Kuningas kin-
kis need saared 19. septembril 1462. aastal
oma vennale Fernandole.“¹¹⁴

See kinkkiri anti prints Fernandole kol-
mandal detsembril 1460, aga uusi saari on
esmakordselt nimetatud 19. septembril 1462,
mil kuningas nad oma vennale kinkis. Neli
suuremat saart nimetati pühakute auks San
Nicolaus, San Antonius, San Vincente ja
Santa Luisia, kuna nende pühakute päevadele
avastati need saared.¹¹⁵

Järgnevatel aastatel vaibus kuningas
Affonso v kuivi meresõitude vastu, kuna ta

¹¹² P. Xerruz, m. lv, lk. 195.

¹¹³ Rohelise neeme idapoolsed saared avastamine vt. lk. 57-59.

¹¹⁴ R. Xerruz, m. lv, ptk. 184, lk. 197, katkend: João de
Barros, Da Asia.

¹¹⁵ P. Xerruz, m. lv, lk. 199.

oli seganud end Kastilia pärilussõtta ja rama sisemise poliitiraga oli palju tegemist.¹¹⁶

Peale selle puudusid vajalikud summad ekspeditsioonide läbiviimiseks.

Portugaallased püüdsid iga hinna eest kindlustada oma monopoli kauplemiseks Lääne-Aafrika rannikuga. Kuigi ka Hispaania taotles endale monopoli kauplemiseks Lääne-Aafrika rannikuga. Seepärast püüdsid portugaallased võimalikult rohkem hoida saladuses teateid nende merele kohta, milledele nad purjetasid. Rangelt keelati portugali meredokumentide ja merekaardide näitamine välismaalastele.

Selleks, et kaitsta üha suurenevat kauplemist orjade ja kullaga, ehitati Arguni kindlus (fort) ja anti kauplemissuvisõltumatu portugaallasele, kes pidi selle eest aastas 250 tukalet maksma.¹¹⁷

Järgmiseks sammuks oli kogu Ginea kaubanduse rendileandmine viieks aastaks rikkal Lissaboni kaupmehe-orjakauplusele Fernando Gomesile. Vastavalt lepingule oli ta iga

¹¹⁶ S. Ruge, lk 103.

¹¹⁷ sama, lk 103.

aasta kohustatud maksma selle õiguse eest
riigikassasse 500 tukatit ja liikuma iga
aasta 100 lequat s.o. 600 km mööda lääne
Aafrika rannikut Siema Leonest alates.

Kogu elevandiluu, mis rannikult saadi, pidi
minima kuningale.¹¹⁸ Leping pidi lõppema
1474-ndal aastal.

1470-ndal aastal sõitis kapten Sueiro da
Costa ümber Mesurado nime, mis oli 1461.
aastast peale portugallaste kõige lõunapool-
semaks punktis lääne-Aafrika rannikule.¹¹⁹
Seda jõudsid elevandiluu rannikule.

1471. aastal avastati João de Cantarini
ja Pedro de Escovari poolt Nuellarannik.

1472. aastal saatis Gomes tule ekspeditsiooni
Siqueira juhtimisel. Siqueira oli esimene,
kes ületas ekvatori ja jõudis Santa Catarina
neemele 1°51' lõunalaiusel. Otsustades nime
nime järelde, toimus selle avastamine Püha Ca-
tarina päeval, s.o. 25 novembril 1472. aastal.¹²⁰

1473-ndal aastal avastati veel kolm saart
Ginea lahes.

1474-ndal aastal lõppes Diogo Gomesi

¹¹⁸ T. Xapm, lk. 60.

¹¹⁹ S. Ruge, lk. 104.

¹²⁰ P. Xerimuz, m. 10, lk. 215.

avastusreiside leping. Ja täitis endale võetud ülesande. 1475-ks aastaks oli Ginea lahe põhjakallas läbi uuritud 2000 km ulatuses.¹²¹

Seega oli läbi uuritud Aafrika rannik Liberiast kuni Kamerunini.

Iluid Euroopa ettevõtlikud kaupmehed jõudsid maismaad mööda Gineasse ligi 12 aastat varem kui rannikut mööda liikuva Portugal meremehed.

On säilinud ükra Firenze kaupmehel Berdello Dei kiri, milles ta juttustab oma väibimisest Timbuktus 1469-ndal aastal järgmist: "... Ma olen Timbuktus, mis asub Berberite kuningriigis, Maas kõige pabavamas piirkonnas. Seal tegeldakse palju kauplemisega ja müüakse karedat kasevit, sarži ja soonilisi matorjalisi kangaid, mida valmistatakse Lombardias."¹²²

Timbuktu oli Mali rikkaim linn ja sinna püüdsid pääseda paljud Euroopa kaupmehed. XV sajandi lõpus olid eurooplastel juba üsna lähedased kaubanduslikud suhted Maliga.

¹²¹ U. J. Marugober, lk. 104.

¹²² P. Xetruuz, m. 10, ptk. 186, lk. 210, katkend Berdello Dei käsikirjast (originaali säilitatakse Firenze Rahvuslikus Raamatukogus).

Pärast seda, kui oli lõppenud Gomesi avastamisreiside lepingu tähtaeg, andis kuningas Affonso I monopoli kauplemiseks Lääne-Aafrika rannikuga oma poja, 19. aastase João kätte. Tol ajal võeti uuesti kasutusele preemiade, erigustade ja privileegide süsteem merelaevade ehitamise ja varustamise eest. Kõik laevad, mis kauplesid Aafrikaga, pidid omama kuninglike litsentse.¹²³

Kuid 1475-ndal aastal algas uus sõda Kastiliaga, mis kestis kuni 1479-nda aastani. Sel ajal püüdsid Flandria, Inglis ja Hispaania piraadid kallale tungida Aafrika rannikualadel sõitvatele laevadele ja taxistada igati Portugali kaubandust neil aladel. Alles 1481. aastal alustati uuesti mereekspeditsioone. Sel ajal sai Portugali kuningaks João II, kes saarnanes oma ettevõtmiste poolest prints Enriquele. Sii hakkas ta organiseerima uusi ekspeditsioone Aafrika ranniku uurimiseks. Ka hoolitses ta selle eest et need avastused jääksid Portugalile. Juba varem olid Rooma paavstid kinnitanud Portugali õigusi nende poolt avastatud maadele.¹²⁴

¹²³ T. Xapm, lk. 63.

¹²⁴ vt. lk. 47.

21. juulil 1481 kinnitas paavst Sixtus vi uuelkordselt oma bullas Portugali õigusi avastatud maadele Aafrikas.¹²⁵

Selleks, et kaitsta Kullarannikul asuvaid kullakaevandusi, lasi kuningas João ii ehitada Aldea küla lähedal San Jorge da Mina nimelise fordi.¹²⁶

Mina¹²⁷ kullakaevandustes vajati kulla tootmiseks piiramatu arvul orje ja seepärast algas uus jaht neegritele.

Ginea rannik oma kulla, elevandiluu ja orjadega muutus Portugelite kõige suuremaks sissetulekallikaks. Portugali keel püsis kaua aega kaubanduskeelena Ginea rannikul.

1482. aastal asus Santa Catarina neme juurest uuele ekspeditsioonile Diogo Cão, kes oli osa võtnud ka Mina fordi rajamisest. Kuningas João ii käsul võttis Diogo Cão ekspeditsioon kaasa memoriaalriivid. Memoriaalriivi rütmise osa moodustas kivist rist. Risti all oli kump, mille ühel küljel oli Portugali vapp ja kuninga nimi, teisel küljel avastaja nimi ja avastamise kumpäev. Tekst oli kirjutatud

¹²⁵ T. Xapm, lk. 13.

¹²⁶ S. Ruge, lk. 104.

¹²⁷ San Jorge da Mina asemel on edaspidi kasutatud lühendit Mina.

portugali ja ladina keeles.

Memoriaalkiviid peidid - esiteks, tähistama kohta, mille reisija avastas; teiseks, olema reisikul orientiirideks; kolmandaks, tõestama Portugali esõigust nende aladele; neljandaks, olema ristiusu sümboliks (rist on ristiusu sümbolius kivil).¹²⁸ Varem olid portugallased kasutanud rannikul kõrgemate kohtade tähistamiseks puust riste.

Umbes 700 km kaugusel Minast sattusid laevad äkki selgesse, läbipaistvasse vette. Diogo Cão pidas seda õigusega mõne suure jõe suudmeks. Kroonik João de Barros teatab: „...Ja avastas suure jõe, mille suudmesse ta asetab memoriaalkivi... Ja nimetas selle jõe Rio de San Jorge jõeks, aga nüüd me nimetame seda Kongoks, kuna ta voolab läbi samanimelise eügi...“¹²⁹

Sejärel liikus Diogo Cão mööda Angola rannikut edasi, kuni jõudis Santa Maria neemeri, kuhu asetab memoriaalkivi ja pöörduv sejärel Portugali tagasi.¹³⁰

1484-ndal aastal asus Diogo Cão oma

¹²⁸ Г. Харм, lk. 62.

¹²⁹ Р. Хенрик, т. 10, ртк. 192, lk. 340, katkend:

João de Barros, Da Asia.

¹³⁰ Г. Харм, lk. 63.

teisele ekspeditsioonile. Sellest ekspeditsioonist võhis osa ka saksa reisija Martin Behaim, kes kogus geograafilisi teateid, mille põhjal ta koostas oma kuuba gloobuse.

Tema 1492-sel aastal valminud „Maacün“ on üks vanimaid gloobusi. Algmaterjalina kasutas ta vanu merakaarte.¹³¹ Gloobusele on raamatud ka Diogo Cão 1484-1486 sooritatud ekspeditsioon.

Martin Behaim sündis 1459-ndal aastal Nürnbergis. Aastatel 1471-1475 õppis ta Regiomontaniuse juures Nürnbergis käsitsema astroloogi. Varsti pärast seda sõitis ta kaupmehena Flandriasse ja sealt edasi Portugali. Flandria ja Portugali vahel oli sel ajal elav liiklus. Nimelt asustasid Flandria kolonistid Assocre ja nende seas oli ka Jobst von Hurger, kes oli kuberneriks Assocri saartel. Ja tutvustas Behaimi Portugali õukonnas.¹³²

Martin Behaim oli üks vähestest tollajäinimestest, kes oskas käsitseda astroloogi. Kuna João II pidas väga tähtsaks seda, et tema meremehed seda keerulist riista kasutada oskaksid, siis määras ta Martin

¹³¹ W. Krämer, lk. 203.

¹³² S. Ruge, lk. 104-105

Behaimi õpetama astrolaagi käsitlemist tolle-
aja kõrgemais navigatsioonicoolis „Matemaat-
tikute Liit“ (Junta dos Matematicos)¹³³

Martin Behaimi gloobusele on kirjutatud:

„... Portugali kuningas João II käs kis varustada
kaks karavelli proviandi ja ulvastusega kol-
me aasta jaoks... kaasa võeti kakskasteist
hobust koos rakmetega, mis olid hinnalised,
selleks et kinnida need pärismaalaste kunin-
gatele...“¹³⁴

1484. aasta sügisel lahkus ekspeditsioon
Diogo Cão juhtimisel Lissabonist. Mõõduti
Santa Maria neemest ja purjetati edasi ku-
ni jõuti 15° 41' lõunalaiusel Negro neemele.
Sinna püstitati memoriaalciivi. Martin Be-
haimi teade järgi toimus see 18. jaanuaril
1485-ndal aastal.¹³⁵

Negro neemele pandud memoriaalciivi leidis
1893-ndal aastal saksa kapten Becker, kes selle
kieli viis. Hiljem anti see üle Portugali valit-
susde.¹³⁶

Reis lõppes 21° 50' lõunalaiusel asuval

¹³³ P. Хенниг, т. II, с. 360.

¹³⁴ P. Хенниг, т. II, ртк. 195, lk. 356, katkend: peal-
kiri Martin Behaimi 1492. aasta gloobusele.

¹³⁵ P. Хенниг, т. II, с. 360.

¹³⁶ Samas, с. 365.

Crossi neemel. Jagasi Portugali jõuti 1486. aastal. Martin Behaimi teadete järel kestis kogu reis 19. kuud.¹³⁷

Kuningas João II hindas kõrgelt Martin Behaimi teeneid ja võttis ta vastu Kristuse rüütlisõrduusse.

Kuna Crossi neemelt, mis asub 21° 50' lõunalaiusel, Aafrika rannik veel edasi lõunasse kulges, siis hakati Portugalis kahtlema, kas eeldus ongi võimalik Aafrika lõunatippu jõuda ja kas ongi olemas sidet Atlanti ookeani ja India ookeani vahel. Samuti lõi kõikuma lootus, et on võimalik Aafrika lõunatipust mööda sõites Indiasse jõuda ja enda kätte India kaubanduse monopol haarata. Oli vaja kiiresti lahendada küsimus, kas on võimalik jõuda mereteed kaudu Indiasse, sõites ümber Aafrika lõunatipu, sest itaallased hakkasid arvamusel avaldama, et nemad võiksid leida teed mööda Indiasse jõuda, kasulades iidset kaubateed Amu-Darja ja Induse kaudu. Nad tegid ka sellise ettevalmistusi, pidades

¹³⁷ P. Хенрикс, т. II, гл. 195, стр. 357, pealkiri Martin Behaimi 1492. a. globeeride Negro nime jaures.

Läbirääkimisi vene värsidiga türklaste valdus-
test ülemineku kohta. Need läbirääkimised ei
andnud mingeid tulemusi. Pole teada kui pal-
ju need teated kuningas João II tegevust mõju-
tasid, kuid Portugalis hakati ettevalmistu-
si tegema üheaegselt rahke ekspeditsiooni teelu-
saatmiseks. Üks ekspeditsioonidest pidi lä-
kuma mööda Aafrika läänerannikut ja leid-
ma mereteed Indiasse. Teine ekspeditsioon pidi
proovima Indiasse jõuda Punase mere ja In-
dia kaudu.¹³⁸

Portugali saabunud negriteuigi Benini
valitseja jutustused tundusid kuningas João
II-le sarnased olevat legendidele „ülempreester
Johannese“ maast. João II otsustas saata oma
saadiku nn. „ülempreester Johannese“ maale.¹³⁹

Kuningas João II hakkas otsima inimesi,
kes oleksid sobivad sellise raske ülesande
jaoks. Kõigepealt pidid nad valdama
araabia keelt, oskama kohelda pärismaa-
lasi ja olema väimelised taluma igasuguseid
raskeid.

Lõpuks selliseid inimesi leiti. Üheks neist

¹³⁸ P. Хенрик, т. II, lk. 395-396.

¹³⁹ Г. Харт, lk. 64.

oli Affonso de Payva, kelle elust on väga vähe teateid. Ta pärines Castelo Branco linnast ja valdas hispaania ning araabia keelt. Rohkem on teada Pedro de Covilhão kohta, kes on sündinud 1447-ndal aastal Beira mägedes. Covilhão oli tegudeinimene, palju rännanud. Kuus-seitse aastat oli ta elanud Hispaanias. Seejärel oli ta ühe aasta veetnud Prantsusmaal Louis XI juures. Ühe aasta oli ta Kastiliia õukonnas Portugali salajase agendina valvanud Portugali emigrantide järele. 1471. aastal saabus ta Portugali, kus oli eduarandjaks kuningas Affonso V juures. Hiljem läks ta kuningas João II teenistusse. Diplomaatiliste ülesannete täitmisel barbarite juures õppis ta selgers araabia keelt ja muhamedlaste kombesid, mistalle edaspidi väga kasuks tulid.¹⁴⁰

7. mail 1487-ndal aastal asusid Covilhão ja Payva Lissabonist kaupmeestena teele.

Peatunud Rodose saarel johanittide ordu majas, sõitsid nad edasi Aleksandriasse ja Kairosse. Seejärel koos maavi karavani-diga Toro [Kuseiri?] sadamasse. Seal läksid nad laevale ja sõitsid mööda

¹⁴⁰ Г. Xapm, lk. 79-80.

Punast merd Adeni.¹⁴¹

Rodosel viiekusid Couilhão ja Payva ümber Süüria kaupmeesters. See oli supärast vajalik, et nad liikusid edasi metsikute ja fanaatiliste muhamudlaste valdustesse, mis olid seotud Venetsia ja teiste Itaalia linnade kaupmestiga. Nende linnade agendia pidasid kõiki europaasi oma valve all. Kuna Rodosel polnud erilisi kaupu, siis otsisid nad kaasa partii mett.¹⁴²

Adenis hakkasid Couilhão ja Payva nähtavasti kahtlema selles, kust otsida "ülempreester johannese maad, kas idast või läänest? Nad pidid minema "Indiasse", kus kuulduste järgi pidi asuma "ülempreester Johannes." Kuid polnud keda kus asub India. Kas Aafrikas või Aasias? Seejärest otsustasid nad oma tekkonda vabalt jätkata. Couilhão pidi sõitma tõelisesse Indiasse ja Payva pidi keda niikaua Egiptuses ootama, kuni ta tagasi tuleb.¹⁴³

Couilhão läks suurel araabia laeval edelamussoonide ajal üle India ookeani India

¹⁴¹ P. Хенниг, т. II, стр. 137, стр. 393, katkend: Antonio Galvão, Tratado dos diversos e desuayrados caminhos.

¹⁴² Т. Карм, стр. 88.

¹⁴³ P. Хенниг, т. II, стр. 397.

edelarannikule. Malabari rannikulinnodes
käis dav kaubavahetus India ja lähemate
ning kaugemate naabermaade vahel. Covilhão
kogus teatava India kaubanduse ja mereõudu-
tingimuste kohta India ookeanis. Kalikut hãm-
mastas teda oma rikkuse ja dava kauplemisega.
Kalikutist siirdus Covilhão Goasse ja 1489-ndal
aastal, kevadel, jõudis ta Ormusesse.¹⁴⁴

Pedro de Covilhão oli esimene portugallane,
kes jõudis Indiasse.

Ormusest siirdus Covilhão Aafrika idarannikul
asuvasse araabia kolooniasse Sofalosse.

Kairossi jõudis Covilhão kas 1490-ndal
või 1491-sil aastal. Kairos kuulis ta, et
tema kaaslane Payva on vahetult surnud.
Kuid ta kohtas siin kahte Portugali kuninga
saadikut. Üks neist oli rabi Abraham Bejart
ja teine, juut Joosep, kingsepp Lamezost.
Viimane neist pöördus tähtsate teadete lega,
mis ta Covilhão käest sai, kohe Portugali ta-
gasi.¹⁴⁵

See kiri kuningas João II sisaldas väga
väärtuslikke andmeid India ookeani lääne-
ranniku kohta.

¹⁴⁴ U. J. Marugobur, lk. 109.

¹⁴⁵ S. Ruge, lk. 109.

Kirjale oli lisatud ka kaart, milles oli näi-
datud Aafrika lõunatipp koos ranniku kirj-
jeldusega. Kirjas oli andmeid ka Madag-
askari (Suusaare) kohta. Kirjeldati ka So-
falat, Mosambiki ja meresõidutingimusi In-
dia ookeanis. Couilhão näitas, et ümber
Aafrika lõunatipu on võimalik Indiasse
sõita.¹⁴⁶

Aastal 1488 oli Lissaboni saabunud munk
Lukas Marcos Abessiiniast ja rääkinud
üht-teist „ülempreester Johannese“ maast.
Kuninga soovi kohaselt pidi nüüd Couilhão
selle maa kohta lähemaid teatid tooma.¹⁴⁷

Couilhão külastas koos rabi Abrahamiga
vell Ormust ja saatis oma kaaslaste kar-
vaniga Bagdadist Süüriasse, kust see tekon-
da kodumaale jätkas. Couilhão ise asus
teile Abessiiniasse.¹⁴⁸

Teel külastas ta ka Mekat, Mediinat jt. linnu
nu Punase mere kaldal. Lõpuks jõudis
ta Abessiiniasse

João de Barrosel teadete järgi võttis
kuningas nimega Skander (negus Eskander)

¹⁴⁶ P. Хенрик, т. II, lk. 398 jj

¹⁴⁷ W. Krämer, lk. 232.

¹⁴⁸ S. Ruge, lk. 109.

teda väga sõbralikult vastu ja lubas talle, et ta võib varsti kodumaale tagasi pöörduda. Õnnetusks suri Skander mõne päeva pärast ja tema järglane, vana Naod, ei lubanud Couilhäöl enam lahkuada, kuna sel maal oli kumbeks küll võõra maalasid oma maale lubada, kuid ära minna neil enam ei lubatud. Kui 1515-ndal aastal Naodi poja Davidi valitsemise ajal saabus Abessiiniasse kuningas Manudi saadid Rodrigo de Lima ja palus Couilhäöl koju lubada, keldus David kogenast seda. Ta seletas, et tema elukäija on andnud Couilhäole maa ja elatusvahendid, jättes millele ta võib oma naise ja lastega ära elada.¹⁴⁹

See jäigi Couilhäo kuni oma surmani Abessiiniasse.

Couilhäo oli küll seikleja, kuid sellele vaatamata võib teda pidada üheks suuremaks maadeuurijaks XV-XVI sajandil. Tema reiside järel puunesid lõplikult „ülempeeston Johannese“ maa kristliku valitseja toetusel võitlusena islami vastu.¹⁵⁰

¹⁴⁹ P. Хемниц, т. IV, стр. 197, стр. 395, katkend:

João de Barros, Da Asia.

¹⁵⁰ W. Krämer, стр. 233.

Teise ekspeditsiooni juhiks määrati Bartolomeu Dias. See ekspeditsioon pidi liikuma mööda Lääne-Aafrika rannikut.

Bartolomeu Diasi kohta on saadud vähe olulisi andmeid. Sündinud on ta umbes 1450-nda aasta paiku ja arvatavasti pärines samast suguvõsast kust Rohelise nime avastaja Dinis Diasi. Bartolomeu Dias oli õukondlane, kuid samal ajal ka kogunud meremees. Ta oli osa võtnud ekspeditsioonist, mille üksandus oli Mina fondi rajamine. Üksuude di ta olid isegi kuninglike ladude peatendendiks Lissabonis. Ekspeditsiooni juhiks määrati ta 1486-ndal aastal.¹⁵¹

Seda ekspeditsiooni varustati paremini kui kunagi varem. Selle koosseisu kuulus kaks sõjalaeva, mis olid väikesed isegi tolle aja kohta, kuid see-est hästi relvastatud. Lisaks sõjalaevadele anti kaasa ka üks transportlaev.¹⁵²

Flotilli juhatajaks oli Bartolomeu Dias ja peatüürimeheks määrati tolle aja välgupaistvaim meremees ja künimene Pedro de Alencar.¹⁵³

¹⁵¹ Г. Харт, lk. 65 jj.

¹⁵² У. П. Маргобор, lk. 106.

¹⁵³ Р. Хенриг, т. IV, lk. 403.

Kaua aegi arvati, et Bartolomeu Dias aastas Heabootuse nime aastal 1486. Sii oli kirjutatud ka kõrgis õpikuis.

Selle arvamise ekslikkuse tõestamisel on suuri teeneid saksa teadlasel Richard Hennigil. Ja tõestas, et Bartolomeu Diasi ekspeditsiooni väljus Lissabonist alles augustis 1487. Diogo Cão ekspeditsioon saabus Portugali tagasi 1486-nda aasta sügisel. Alles pärast selle ekspeditsiooni tagasisaabumist võis kuningas üheaegselt teha saata kaks ekspeditsiooni India probleemi lahendamiseks. Kuna Covilhão läks reisile 1487-nda aasta mais, siis võib arvata, et Diasi ekspeditsioon algas umbes sellel ajal. Kuna on säilunud João de Barrosel teatid selle kohta, et Bartolomeu Diasi ekspeditsioon väljus Portugalist 1486-nda aasta augustis, siis järeldata Hennig et ekspeditsioon väljus hoopis augustis 1487.¹⁵⁴

1487-nda aasta augustis purjetas laevastik Tejo jõelt avamerdele. Laeva pardal oli kaks neegrit, kes pidid rannikul erinevates paira-

¹⁵⁴ P. Хенниг, т. IV, с. 403.

du mahha minema ja igal pool jutustama Portugali rikkusest ja vägevusest. Tõendus selle kohta anti neile kaasa kullast ning hõbedast väikeesmehid, maitseaineid ja teisi Aafrika kaupu. Neile anti käsk pidada kaubavahetust pärismaalastega. Loodeti, et nende jutud Portugali rikkusest ja võimsusest jõuavad „ülempreester Johannese“ maani. Nud kuuldused omakorda peidid „ülempreester Johannes“ esile kutsuma soovi saata oma saadikuid Portugali, kes otsiksid lähenemist portugaallastele.¹⁵⁵

Nud negrid oli Portugali toonud Diogo Cão, nad läksid küll erinevaks paigades Lääne-Aafrika rannikul kaldale, kuid hiljem polnud neist midagi kuulda.

Bartolomeu Diasi ekspeditsiooni kohta on andmeid väga vähe. Põhilises allikas on João de Barros, kuid tema töös leidub hulgaliselt vigu, eriti avastuste dateerimise osas. Tema teadete põhjal peetigi Healootuse neeme avastamise aartars

¹⁵⁵ S. Ruge, lk. 107.

1486. aastat.¹⁵⁶

Bartolomeu Dias laevad möödusid Crossi nimest ja liikusid piki rannikat edasi. Kõikidume tähelepanuväärivaltse paikadest seati üles memoriaalciivid.

Anti pühakute nimed neile neemele ja lahtedele, mis nende pühakute päevadel avastati. Mõned lahed ja neemed nimetati ka nende isiknasuste järgi, mille poolt nad silma paistsid. Nii sai üks laht oma nime Angra dos Voltas sellepärast, et sellis lahes kulub viis päeva laevuimiseks. See laht asub 22° lõunalaiusel.¹⁵⁷

33° lõunalaiusel, Püha Helena lahe juures, pöörduis seni kergelt idasuunas kulgenud rannik lääne suunas. Kui Bartolomeu Dias oma laevadega selle lahe juurde jõudis, puhkes torm. Kartsid et laevad võiksid vastu rafjusid puruneda, võeti kiirelt avamerdele.¹⁵⁸

Puhkes torm ja fletid olid sunnitud 13 päeva võitlema tormide ja tuultega.

¹⁵⁶ P. Хенниг, т. IV, лк. 404.

¹⁵⁷ P. Хенниг, т. IV, ртк. 198, лк. 401, katkend:
João de Barros, Da Asia.

¹⁵⁸ И. П. Магидович, лк. 107.

Kui lõpuks torm vaibus, võeti kuussilla, kuna arvati et rannik külgub endiselt põhjast lõunasse. Kui nad aga paljude päevade möödudes ikka veel kallast ei näinud, muutsid nad kuussi ja pöördusid tagasi põhja.¹⁵⁹

Siõne päeva pärast jõuti mandri lõunaosas ühte lahte, mille kaldal hotentotid oma loomi karjatasid. Laevu nähes põgenesid nad sisemaale. See laht nimetati Kõrmaxarjaste laheks (tänapäeval Mosseli laht). Dükkudes edasi mööda kallast, mis kõikide rõõmurs idasuunas külges leidisid nad $33^{\circ}45'$ lõunalaiusel väikese saare, mida nimetati Santa Cruz (saar Algoa lahus).¹⁶⁰

Kuurnatuna ennekuulmatust viitsutustest, nõudsid meremehed, et kaptenid tagasi pöörduks. Ka proviant oli lõpukorral. Suure vaevaga õnnestus Diasil vanda meremehi veel kaks kolm päeva mööda rannikut purjetama. Umbes 25. miili raud-

¹⁵⁹ P. Kerkur, m. IV, ptk. 198, lk. 401jj. katkend.
João de Barros, Da Asia.

¹⁶⁰ S. Ruge, lk. 108.

gusel saarest sattusid nad suure jõe suudmesse, mis nimetati Rio de Infante.¹⁶¹

Rio de Infante nime sai see jõgi sellepärast, et kapten João Infante oli esimene, kes seal maale astus. Rannik pöördus siin idast kirdesse. Bartolomeu Dias andis käsu võtta kurss läände, et osuda tagasitule Portugali.

Tagasitule Portugali jõudsid nad Aafrika lõunatipus neemde, mis kaugelt mure ulatus. Sellest neimest olid nad tormi ajal mööda sõitnud ilma, et seda olnud märganud. Bartolomeu Dias andis neemele nimi Cabo Tormentoso (Tormide neem) nende tormide pärast, mida neil tuli kannatada kui nad märkamata neimest mööduisid. Kui nad Portugali tagasi jõudsid, andis kuningas sellele neemele uue nime - Healookuse neem, kuna ta hellitas head lookust leida teisel pool seda neeme te Indiasse.¹⁶²

Kuidas oli tegelikult lugu sellele neemele nime andmisega, on vaieldav, sest

¹⁶¹ P. Xerus, m. II, ptk. 198, l. 402, katkend: João de Barros, Da Asia.

¹⁶² samas.

Algallikad ei anna lõplikku selgust. Richard Hennig näitab, et pole usutav väide, nagu oleks Bartolomeu Dias nimetanud neeme tormide nimeks ja kuningas pänast selle Healootuse nimeks ümber nimetanud.

Ajal, mil Bartolomeu oma reisist Lissaboni tagasi jõudis, viibis õukonnas Bartolomeu Colombo, kes tunnistas, et Dias ise andis sellele nimele nimeks Healootuse neem.¹⁶³

Healootuse neeme avastamine toimus 16. augustil 1488. aastal. Bartolomeu Dias läics kaldale, tegi määrkeid avastatud neeme kohta merekaartidele. Numele asetati ka memoriaalkivi, mille ta nimetas San-Filippo memoriaalkiviks. Ilma transportlaeva meeskonnast oli elus veel kolm meest, kuus meest oli langenud pärismaalaste käe läbi, siis süüdati transportlaev neeme juures põlema.¹⁶⁴

Ülejäänud kaks laeva purjetasid mööda Lääne-Aafrika rannikut tagasi Portugali. Kullarannikul tehti peatus Ilinas, võeti peale kullalaadung ning jõuti 1488. aasta detsembris Lissaboni.

¹⁶³ P. Hennig, m. IV, lk. 405 jj.

¹⁶⁴ S. Ruge, lk. 108.

¹⁶⁵ W. Hennig, lk. 224

Bartolomeu Dias oli läbinud ligi 2300 km tundmatuid alasid alates Crossi neemest, kuhu oli jõudnud tema ulkärja Diogo Cão. Esimese eurooplasega sõitis ta ümber Aafrika lõunatipu ja tõestas, et Aafrika ja India vahel on avameri. Mereteel Indiasse ümber Aafrika lõunatipu on võimalik.

Bartolomeu Diasi edaspidisest saatusest on teada, et ta saatis Vasco da Gama tema esimesel reisirahval Kõheline neemeni. 1500. aastal pidi ta saatma Cabrali laevastikku Indiasse, kuid suurus tormi käes Mealooteuse nimele.¹⁶⁵

¹⁶⁵ W. Krämer, lk. 238.

IV peatükk

Mereteede avastamine Indiasse

Peale Healootuse neme avastamist ei ruttanud portugaalased kasutama võimalust sõita Indiasse. Põhjuseks võiks pidada seda, et tee Indiasse oli kohutavalt pikk. Oli ju airuükski Healootuse nemeni juba 10000 km ja oli teadmata, kui palju maad võis seal edasi Indiasse olla.

Ekspeditsioon nii kaugel maa taha nõudis väga korralikku ja põhjalikku ettevalmistamist. Vajati kogunud kaptenid ja meremehi, kes oskaks sõita tundmatuis vetes. Ka proviantki oli vaja küllaldanel määral kaasa võtta.

Mereteed Indiasse ida poolt otsis Portugal, kuna teised püüdsid sinna jõuda lääne kaudu. Nii asus 2. augustil 1492. aastal Hispaaniast teele kolm karavelli genuaalase Cristoforo Colombo juhatusel. Viienädalase

purjetamise järel jõudis ta läänemaale, mida ta ise Lääne-Indiaks pidas. Ihuni elu lõpuni jäi talle teadmatus et tegelikult oli ta avastanud uue mandri - Ameerika.

Jagatud Hispaaniasse sattus ta üsna Portugali ranniku lähedal toimi kätte ja oli sunnitud Lissaboni sadamas varju otsima. Kaasatoodud pruunid „indialand“ olid otsinud tõestus selle kohta, et julge meresõitja, kelle plaane Portugal varem vastu ei võtnud,¹⁶⁶ on tõepoolest vähemalt Aasia lähedal olnud. Siivõrd sarnanesid need pärismaalased hindudele.¹⁶⁷

Teade selle kohta et 100 genualane on Hispaania lipu all viie nädalaga läänemaale jõudnud, mida kõik Lääne-Indiaks pidasid, tekitas Portugali õukonnas suurt ärevust. Kardeti seda, et Hispaania jõuab Läänetaud kaudu varem Indiasse ja koos sellega on India rikkused Portugalile ka-

¹⁶⁶ Cristoforo Colombouibis Portugali õukonnas 1484. aastal. Ta nõudis kuningas João II tervet laevas tikku selleks, et jõuda Indiasse lääne suunast.

¹⁶⁷ S. Ruge, lk. 109 jji.

dunud. Enne ärasõitu Lissabonist Hispaaniasse oli Colombo vastuõtul Portugali kuninga João II juures. Kuningas andis talle mõista, et need saared, mis ta läänes avastas, ei kuulu mitte Hispaaniale vaid Portugalile.

Hiljem algasid diplomaatilised läbirääkimised mõlema maa õukondade vahel. Hispaania oli esialgu halvemas olukorras, kuna enne Martin V olid kõik Rooma paavstid oma bullades kinnitanud Portugali esõigust avastatud maadele „India“ suunas.¹⁶⁸

Portugali-Hispaania vaieldusküsimuses etendas suurt osa paavst Aleksander VI. Ta oli endine Hispaania aadlic ja piiskopp ja oli paavstitsoonile valitud Hispaania survel. 1493. aasta kevadel oli ta Hispaania huvide agar kaitsja. Nii annab ta sel aastal välja bullad, millega ta korrigeerib Portugalile varem antud esõigusi. Oma 3. mai 1493. aasta bullas „Inter cetera“ andis ta Kastilia kroonile õiguse kõigile nendele maadele, mida ta on avastanud või avastab läänes. Ühesõnaga Hispaania leiab need läänes leidnud samasugused esõigused, missugused olid Portugalile lõunas ja idas.

4. mail 1493. aastal andis ta välja uue bulla, milles ta jagas maakera otseselt kaheks osaks. Lõikejoon asus 100 lequa kaugusel Rohelise nime saartest läänes. Kõik sellist lääne pool asuvad saared pidid kuuluma Kastíliale ja idapoolsed saared Portugalile.¹⁶⁸

Algul oli Portugal sellega nõus, kuid peagi hakkas ta rahulolematust avaldama ja nõudis et piirjoont nihutataks lääne poole.

Muutsi algasid vaidlusi, mis lahendati Tordesillase lepinguga 7. juunist 1494.

Määrati kindlaks Portugali ja Kastíilia valduste piirid Atlandi ja Väikse ookeanis. Lepingu järel asetus piirjoon 270 lequat läände, alates Rohelise nime saartest.¹⁶⁹

Seega olid selle lepingu läbi välditud koloniaalsõjad mõlema riigi vahel.

Selleks, et kindlustada oma õigusi Indiale, alustas Portugal ettevalmistusi uue mereekspliditsiooni telesaamiseks.

1495. aastal sai Portugali kuningaks Manuel, keda tuntakse Manuel Suure nime all, kuna tema valitsemise ajal jõudis Portugal oma

¹⁶⁸ Tymewiecmbar, lk. 250.

¹⁶⁹ samas, lk. 375.

uõimsuse tipule.¹⁷⁰

Juba kuningas João II ajal oli alustatud kahe laeva, "San Gabrieli" ja "San Rafaeli" ehitamist uue ekspeditsiooni tarvis.

Kuningas Manuel määras ülevaatajaks uute laevade ehitamise juurde suurt kogemustega Bartolomeu Diasi. Ehitatao laevastik koosnes neljast laevast. Peale "San Gabrieli" ja "San Rafaeli," mille veevõimsus oli 100-120 tonni, ehitati veel üks väiksem 50. tohnine karavell "Berrin" ja suur transportlaev proviandi tarvis. Kõikidele laevadele paigutati tugev relvastus ja need laevad ürsid soodsa tuule korral läbida 6,5-8 miili tunnis.¹⁷¹

Kuningas Manuel määras ekspeditsiooni juhiks Varco da Gama, kes oli juba oma nooruses silma paistnud kui osav meresõitja ja inimene, kes oskas inimestega ümber käia.

Ta oli sündinud 1469. aastal meremäärtes Sinesis linnas Lissaboni lähedal. Siidagi lähemad ja elust kuni ajani, mil ta ekspeditsiooni juhiks määrati, ei teata.

Laevade kapteniks määrati kogemud mere-

¹⁷⁰ S. Ruge, lk. 110.

¹⁷¹ T. Xapm. lk. 118jj.

sõitjad. Nii määras Vasco da Gama, "San Gabrieli" kapteniks Goncalus Alvaresi. "San Rafaeli" kapteniks sai Vasco da Gama vennapoeg Paulo da Gama. "Berriu" kapteniks oli Nicolaus Coelho ja proviandilauval Goncalus Nunes. Ekspeditsiooni peatüürimeheks sai juba Bartolomeu Diasi ekspeditsioonist osa võtnud Pedro de Alencar. Kõigi nelja laeva meeskondade suurus oli kokku 140-170 inimest, nende hulgas oli ka 10-12 suvamõistetud kurjategijat, keda Vasco da Gama kavatses kasutada eriti ohtlike ülesannete täitmisel.¹⁷²

8. juulil 1497. aastal väljus laevastik Lissaboni sadamast ja võttis kursi Roberline rüme saartele. Seal varustas ekspeditsiooni end värsket vett, toiduainete ja puudriga. Roberline rüme saartelt võeti kursistõrjusse, Ginea ja Sierra Leone rannikule. Kuni Kullarannikuni saatis ekspeditsiooni oma laeval Bartolomeu Dias, kes läks seijärel Minasse, kuhu ta oli määratud fordi ülemaks. Sierra Leonest võeti kursor avamerule. Etclasisõit avamerul oli raske. Lõunapoolkeral oli talu. Päevad muutusid aina lühemaks ja näis, et

¹⁷² U. J. Maruggur, lk. 174.

kogu aeg on õõ. Inimesed olid väga kurnatud, nii et ei suutnud isegi toitu valmistada. Meri oli rahutu. Lained kõrged ja merevesi ebaharilikult külm. Meremehed hakkasid tagasipöördumist nõudma. Vasco da Gama õnnestus meremehed maha rahustada ja reis jätkus. Ranniku lähedal muutus meri rahulikumaks. Novembri esimestel päevadel jõuti Püha-Helena lähete, kuhu jäädi ankrusse.¹⁷³

Püha-Helena lähes remonditi laeva, võeti värsket vett, toiduaineid ja puid. Kaldal oli näha pärismaalasi, busmeneid, kulliga püüti luua sõbralikke suhteid. Esiälge see õnnestus, kuid hiljem tekkis relvastatud kokkupõrge busmenidega, sest üks madrus oli nendega kakluma läinud, solvates eelnevalt üht pärismaalast. Kokkupõrkes said haavata kolm-neli madrust ja ka „San Gabrieli“ kapten. Vasco da Gama püüdis rahul jalule seada, kuid sai ise sujuures jalast haavata. Karistuseks saatis ta kaldale mõned meheid arballididega, kes andsid pärismaalasteli uurse õppetunni.¹⁷⁴

¹⁷³ S. Ruge, lk. 112 jj.

¹⁷⁴ Г. Харм, lk. 163 jj.

22. novembril mööduti Healootuse nimest ja jõuti kolmepäevase purjetamise järel San Brazi e. Mosseli lahte tänapäeval. See oli sama Lehmakarjaste laht, kus oli peatunud Bartolomeu Dias. Pärismaalased võtsid laevad väga sõbralikult vastu. Ka meremehed pidasid end rahulikult ätkuval ja vahetasid pärismaalaste käest punaste määtside ja helmeste vastu rasvase härja ja elefantiluuist käevorusid.¹⁷⁵

Peagi jõuti vetesse, kus polnud veel ükski portugallane viibinud. Edasisõit muutus üha raskemaks kõrgete lainete tõttu. Meruvesi hakkas laevaruumidesse kingima ja joogivei oli vaid jaopärast. Meruend nõudis tagasi-pöördumist, kuid Vasco da Gama ei tahtnud sellist kuuldaagi.¹⁷⁶

25. detsembris olid laevad jõudnud lõunalaiuselt 33°. Sealne rannik nimetati Natalias, mis Portugali keeles tähendab jõulud.¹⁷⁷

11. jaanuaril 1498 jõudis laevastik mingi jõe suudmesse. Kuna laevad vajasisid vementi ja provianti, tehti selle jõe suudmes piatus

¹⁷⁵ U. J. Starinobur, lk. 176.

¹⁷⁶ S. Ruge, lk. 113.

Kuna jõgi avastati kolmecuiningapäeval, siis nimelati see jõgi Kolmecuiningajõeks.¹⁷⁷

Kui meremehed kaldale läksid, tulid nende juurde pärismaalased, kes teravalt erinesid neist pärismaalastest, keda nad eiid kohanud Lääne-Aafrikas. Üks meremeestest, madrus Affonso, oli varem viibinud Kongo aladel ja oskas bantu neegrite keelt. Ta rääkis selles keeles pärismaalastega ja need said temast kohe aru. Pärismaalased näisid üsna sõbralikena. Vasco da Gama saatis nende pealikule kingituseks vöö ja punasid kottpüksid, mütsi ja käevõru. Pärismaalased said vastukingiks kodulinde. Madrus Affonso jutustas hiljem, et ta nägi tihedasti asustatud põlluharivate maa. Elamiseks olid olnud onnid. Relvadena kasutati vibusid, kuid nooleotsad ja piigiteravikud olid rauast. Südamuseks headest ja sõbralikest pärismaalastest nimetas Vasco da Gama selle maa „Heade inimeste maaks“¹⁷⁸

Edasi põhja poole liikudes jõuti 25. jaanuaril 13° lõunalaiusel Limaanile, kuhu suu-

¹⁷⁷ S. Ruge, lk. 113.

¹⁷⁸ T. Xapm, lk. 167.

kus mitte jõge. Ka siin võtsid bantud neigrid
võõramaalasi hästi vastu. Kaldal olmas
kaks pärismaalast pialikku, kus pakkusid meri-
meestele trükitud riidukangaid ja neid saates
neiger teatas, et tema nägi juba kaugel laevu,
mis sarnanesid Portugali emadeli. Asia
päritoluga kaupade rüütlus, eriti aga napp
juht vänsid Vasco da Gamat sellis, et ta suub
üsnä India läheduses. Ta nimetas selle lümaa-
ni „Heade ennete jõeks“ ja asetas selle kalda
memoriaalivi.¹⁷⁹

Selle jõe (sambesjõelleta üheksa) suudmes seisid
laevad kuu aega. Suremuste hulgas puhkes
skorbut. Tänu sellele, et meremestk käest saa-
di vahetuskaubana mitmesuguseid toivistavaid
ja värskaid toiduaineid, saadi lõpuks skorbut-
dist jagu. Ka laevad remonditi.¹⁸⁰

24. veebruaril lahkusid laevad Limaanilt
ja liikusid edasi võideldes kergevate vastikudega
ja merdainetega. Selleks et mitte vastu kal-
jusid purineda või salakavalalt karidule
sattuda, purjetati ainult päeval ja hoiduti
rannikust kaugemale.¹⁸¹

¹⁷⁹ U. J. Marugdur, lk. 177.

¹⁸⁰ Г. Харм, lk. 171.

¹⁸¹ S. Ruge, lk. 113.jj.

Jugeva vastuhoouse ja püsivate vastutekkide tõttu oli läbisõit Mosambiki väinast väga raske. Kuna nad heidusid avamerel, siis möödusid nad Sofalast suure kaarega ja jõudsid vaevaliselt sambesi jõe suudmeni.¹⁸²

Kuna meeskond oli äärmiselt kurnatud siis talvituti Mosambici väinas.

Mosambici elanikkonna moodustasid enamikes bantu negrid, kuida oli ka rikketsi araablasi ja mulatte, araablaste ja negrite järelkõljalad. Peamiseks usuks oli islam. Siit jõudnud India ookeanis aladele, mille ülemvalitsejaks olid araablased. Nende kaudu oli raudbändid Sofalast kuni Sumatrani. Peale araabia laevade külastasid neid sadamaid ka India kaupmeeste laevad.

Araabia kolonisatsioon Ida-Aafrika rannikul oli alanud juba VIII - IX sajandil.

Ida-Aafrika rannikule tekkis rida sadamalinnaid, millest osa paiknes vanade linnade ümbruses. Kaupmehed Omanist ostsid siin koku sandli ja ebenipuid, ambrat ja eluvandiluid. Aafrika kuld vedas läbi sofala

¹⁸² S. Ruge, lk. 114.

kõigile lõunapoolsete maadele, esijoonel aga
Indiassa. Peale muude väärtuste viisid araab-
lased neegrid erjakungudile, eelkõige Omani.

Kõiki neegrid erjakungudile ei viidud, vaid
hakati neid kasutama araablaste kullakae-
vandustes ja istandustes. Peamiselt tulid
kolonistid Pärla lahe kaldal ja asusta-
sid maa-alasta Mosambikist kuni Alagoa
laheni.¹⁶³

Kui Vasco da Gama laevad Mosambiki sa-
damasse jõudsid, tulid nende juurde mõ-
ned araablased ja pärisid vööri laevastiku
sõidu sihi üle. Vasco da Gama lasi neile
vastata, et nad on portugaallased, kes on oma
kuninga käsul tulnud Indiassa ja paluvad loot-
si, kes neile teed juhataks.

Peale seda kui kohalikule valitsijale e. šei-
gile oli saadetud kingitused, tuli šeik ise
laeva pardale ja päris veelkord nende reisi
eemärgi üle. Ta lubas saata portugaal-
lastele värsked toiduaaineid ja lootsta.
Šeik pidas sõna, koos värskete toiduaine-
tega saabusid laeva pardale ka kolm alos-

¹⁶³ Араба и море, лк. 127 jj.

siinlast. Kuid kahjurs ei saadud nende keelest aru. Laeva pardale jäi üks maur, nimega Davone, kes nõustus laeva edasi saatma.

Vahupeal oli aga araablaste heatahtlike suhtumine vaenulikuks muutunud. Aruata-
vasti nägid nad portugalllastes endile võist-
lejaid. Soovitud lootse kasutada ei saanud.
Šeik loobus lubatud abist, kuna sai teada
et tulnukad on kristlased. Joogivett pidi
hankima õösel, minnes salaja relvastatud
valve all kaldale.¹⁸⁴

Maur Davone oli vahupeal püüdnud õp-
pida portugali keelt ja tema käest saadi
väärtuslikke teateid kaubanduse kohta India
ookeani selles piirkonnas.

7. aprillil 1488 jõuti Mombasi, Ida-Aafrika
kõige ilusamasse linna. Mombasi toorkordne
šeik oli ise üks suurimaid orjakauplejaid
ja aimas portugallastes omale võistlejaid.
Õsialge suhtus ta heatahtlikult portugaal-
lastesse. Järgmisel päeval tulid sadamasse
araablastel ja Vasco da Gama laeval de-

¹⁸⁴ Г. Харм, lk. 182.

vat lootsi põgenesid araablaste laevale. Vasco da Gama vihastas ja lasi öösel piinata neid araablasi, kes oli Suosambikist tulles vangid võetud. Ja nõudis, et vangid kurnistaks äikes, milline oli Muombasi „vandenõu“ portugaallaste vastu.¹⁹⁵

13. aprillil lahkusid laevad Muombasist. 8. legua kaugusel Muombasist püüsi kinni araabia laev ja vangistatud araablane näitas neile teid Malindisse, mis asus 30 legua kaugusel Muombasist põhja suunas. Kui Muombasi valitseja oli portugaallaste vastu vaenulic, siis Malindis kohati sõbralikult vastuõhku. Nõimelt oli Malindi ülestõusu teel Muombasist irduanud ja seega on arusaadav miks Malindi valitseja oma vaenlase vaentasi sõbralikult kohtles. Malindale saadetak araablane tuli tagasi teatega, et valitseja on nõus andma lootsi, kes juhib portugaallaste laevad üle India ookeani.¹⁹⁶

Malindi elanikud korraldasid pidustusi öö-zamaalaste auuks. Valitseja pidas oma sõna

¹⁹⁵ U. J. Matugobur, lk. 179.

¹⁹⁶ T. Xapna, lk. 145.

ja andis portugallaste käsutusse tollaja kõige kaubama araabia lootsi Ahmed ibn Maadžidi. Tol ajal etendasid lootsid laeva sõidus väga tähtsat osa, kuna nad tundsid väga täpselt laevasõidutingimusi antud maes-ruudil ja oskasid juhtida laeva ka kõige halvematel ilmastikutingimuste puhul. Naci pidid oskama määrata laeva asukohta merel nii looduslike orientiiride kui tollaegsete nauigatsiooniinistade abil. Ahmed ibn Maadžid oli ideaalne loots, kellele oli antud hüüdnimi „Suur Lõvi“. Ta oli sündinud umbes 1440. aasta paiku ühes Omani sadamalinnos. Juba tema vanaisa ja isa olid head lootsid olnud. Ahmed ibn Maadžid oli loots, kes tundis kõiki oma keerulise elukutse saladusi, tema käsutuses olid kõik araablaste sajanditepikkused meresõidukogemused. Ta tundis suurepäraselt kogu India ookeani Punasest merest kuni Pärsia laheni, Jeta-Nafrikast kuni Malai arhipelaagini.¹⁵⁷

Ahmed ibn Maadžid ei olnud mitte ainult suurepärase loots, vaid ka väljapaistev mereasjanduse teoreetik. Juba 22. aastaseks kii-

¹⁵⁷ Ilmu noyuu..., lk. 43.

jutas ta oma esimese töö - poemi "Suureteaduse aluste lähikene sisu."¹⁵⁴

Tema paljudest töödest on meie päevini säilunud 19 käsikirja. Enamus tema töödest on nn. lootsiad e. laevasõidus vajalike merede kirjeldused. Nendes lootsiates annab ta väärtuslikke teateid tema poest läbisõidetud alade kohta.

Ahmed ibn Madziid oli nõus portugallastele näitama teed Indiasse, kuid hiljem ta kahetsus seda kibedalt ja ütles enne oma surma: "Kui ma oleksin teadnud teadnud, mis neist tuleb!..."¹⁵⁵

Ahmed ibn Madziid oli tunnustajaks, kuidas portugallased käivitasid India ookeanis Arabia kaubanduse ja purustasid araablastest meresõitjate sajanditepikkuseid saavutused meresõidu alal.

24. aprillil 1498. aastal lahkusid Portugali laevad Malindist ja alustasid Ahmed ibn Madziidi juhtimisel reisi Indiasse.

Puhusid soodsad tuuled ja 22. päeva pärast jõudsid laevad India ranni-

¹⁵⁴ Иллу науку..., lk 73.

¹⁵⁵ Apada u rope, lk. 166.

kuli. Rannikul oli näha mägesid ja ra linnasid. Laevadile lähenesid kalunipaadid ja kaluid imestasid väga imelikult chitatuud laevade ja valgete inimeste üle. Kalikutis maabuti 20. mail 1488.²⁰⁰

Hjal mil portugallased Indiasse jõudsid oli India fodaalselt killustatud.

India rannikulinnades elas hulgaliselt mistlasi ja juuk, kes olid Indiasse tulnud juba meie ajaarvamise esimestel sajanditel. Nad elasid enamuses India läänerrannikul. Peale selle elas neis linnades hulgaliselt araablasi ja nad kuulusid valitsevate kihtide hulka, neile oli allutatud peaaegu kogu India kaubandus. Suurem osa neist araablastest oli sattunud Indiasse seoses sõjakäikudega. XV sajandi lõpupoole suureneb fodaalide separatism.

XV sajandil hakkab üha suuremat tähtsust omama kaubandus meretagusk maadega.

Indiasse saabusid oma laevadel Araabia, Tseiloni ja Malai kaupmehed, kes vahetasid oma kaupu India kaupade vastu.²⁰¹

Kalikut asus Malabari rannikul ja

²⁰⁰ S. Ruge, lk. 117.

²⁰¹ Хорречие . . . lk. 154 jj.

oli vürtsikaubanduse kõige suuremaks ja tähtsamaks kesksuks. Vürtsi toodi Kalikutti peamiselt Moluui ja Sunda saartelt.

Kalikutil olid kaubasiidemid Adeni ja Araabia sadamalinnadega Punase mere ääres, Egiptuse ja Araabia kaubanduskeskustega Ida-Aafrikas. Kalikutti kaubandus oli samuti arablaste käes, kel oli siin tugev kaubakolonnia.²⁰²

Kalikutti valitseja tiitlikas oli samudrin tadza (mere valitseja)

Juba saabumispäeva õhtul külastasid Portugalilased tema ametnikud, kes pärisid, millisel maal on vööramaalased pärit.

Vasco da Gama reisi päevikus on antud kirjeldus selle kohta, kuidas portugallasi Kalikutis vastu võeti. Kui Vasco da Gama ühe madrase maale saatis, et see linnaga tutvaks, tulid tema juurde rask maani ja pärisid hispaania ning itaalia keeles, mida nad otsivad siit ja milline kurivaim on neid siia toonud. Seepeale vastas portugallane, et kristlasi ja vürtsi.²⁰³

²⁰² Арабы и море, lk. 135 jj.

²⁰³ Христианство... , lk. 18, katkend 37.

Portugaallaste ilmumine Kalikutis kutsus araablastes esile suure ärevuse. Need nõgid portugaallastes rivaale. Muidugi tegid nad kõige selleks, et meelstada kohalikud valitsejad portugaallaste vastu. Kuna valitseja viibis parajasti Kalikutist eemal, siis püüdsid araablastel varustada Vasco da Gama saadikut kirja ütkandmisel Portugali kuningalt Kalikutis valitsejale.

Portugaallaste duccord Kalikutis oli üsna raske, nende kaupude ostetud, araablastel väitsid, et need oleval väga madala kvaliteediga. Hindude aga maksid hoopis vähem kui portugaallastel saada lootsid. Siiski õnnestus meremestritel vahetada oma kaupade vastu veidi võitset ja kalliskive.²⁰⁴

Lõpuks nõustus samudrin radza Vasco da Gama vastu võtma. Vasco da Gama eelise päevikus on öeldud, et valitseja oli nõus vastu võtma Portugali kuninga läkitust ja loeb teda oma sõbraks ning vennaks, ning on valmis oma saadikuid Portugali saatma.²⁰⁵

²⁰⁴ A. H. Morugov, lk. 179.

²⁰⁵ Xpеcтaция, lk. 19, katkend 43.

Uraabia kaupmehed kigid kõige sellest et portu-
gaallastest kiiremini lahti saada. Suud-
laksid väfja kuulduse, nagu oleksid portu-
gaallased spioonid. Vasco da Gama kut-
suti samudrin radza juunde ja lalle teatati
et portugallased on vaid mereröövlid.²⁰⁶

9. augustil saatis Vasco da Gama rat-
dale koos kinkidega samudrin radza jaoks.
Kaasa anti ka kiri, milles teatati, et portu-
gaallased tahavad kodumaaile tagasi pöö-
duda. Ta kgi valitsejale etapaneeu saata
oma esindaja nendega koos Portugali. Sa-
muti palus ta, et valitseja kingiks Portugali
kuningale ligi 200kg kanali, nelki ning muid
maitseaineid. Sellele vastas valitseja, et ta
nõuab selle eest kolmimarsu ja andis rase-
hoida Portugali kaubad laos kinni. Järg-
mistel päevadel külastasid Portugali laeue
linnaelanikud. Märkates nende seas tähtsariid
ürimesi, laskis Vasco da Gama mõned neist
vangistada ja teatas valitsejale, et nõd va-
bastatarse ainult sel juhul, kui tuuakse ko-
hale vangistatud portugallased.²⁰⁷

²⁰⁶ S. Ruge, lk. 122 jii.

²⁰⁷ U. II. Marugobur, lk. 179.

Samudrin radza laskis sepeale vangistatud portugaallastel vabaks ja teatas et ka jenna soovivad rahuliku läbikäimist, kuid ta peab kaitsema muhamedlaste kaubandust, mis juba vanadest argodust peale on siin olnud. Iva Vasco da Gama laskis oma vangid vabaks ja lahkus Kalikutist augusti lõpul. Süüni miil Kalikutist edasi kigid mõnikümmeväikest laeva kaitset portugaallastele kallale tungida, kuid kallaletung ebaõnnestus. Väikestel saartel ligi 12. legua kaugusel Goast lõunasuunas kigid portugaallastel peakuse, et remontida oma laevu ja võrsket uet võtta. Kalikutis ei õnnestunud Vasco da Gamal laodurgit peale võtta, seda kigi ta Goas.²⁰⁸

Üle Araabia mere jõuti 1499. aasta jaanuaris Suvalindisse, mille valitseja varustas ekspeditsiooni värske proviandiga. Suombasi lähedal süüdati põlema üks laev „San-Rafaeli“ ja tekkonda jätkati kolme laevaga. 20. veebruaril mööduti Healoctuse nimest. Teel haigestus Vasco da Gama vend Paulo.

Vasco da Gama saatis „San Gabrieli“

²⁰⁸ S. Ruge, lk. 126 jj.

Lissaboni, ise aga võttis kursi Associedade pra-
le. Traseiral seuri Paulo da Gama. Peale
venna matmist pöördus ka Vasco da Gama
Lissaboni. Nii jõudsid teated tema Indiasse
jõudmise kohta Lissaboni varem kui ta ise.

Tagasi kodumaale jõuti septembris.
Vaadatamata sellele, et kaotati üks laev ja
160. mehest jõudis tagasi ainult 55, oli see
reis edukalt sooritatud.²⁰⁹

Portugaallaste unistus oli täitunud, mere-
te rikkale idamaiste rikkuste maale oli
avastatud.

²⁰⁹ Krämer, l.c. 255.

Lõppsõna

Vasco da Gama oli avanud tee muinas-
jutelistele kullamaadele, mille poole püüdle-
sid xv sajandil paljud Euroopa riigid.

xv sajandi lõpus valitses Euroopas tähtsa-
tu kullajahu: kulda otsisid portugalla-
sed Aafrika rannikul, Indias, kogu Kaug-
-Idas; kuld oli see maagiline sõna, mis ajas
hispaanlasi üle Atlandi ookeani, kuld oli
see, mida valge eluõige nõudis, niipea kui
ta asus äsjavastatud rannikule. ²¹⁰

Aafrika rannikult saadi küll kuldalised
õrje, kulda, eluvalmistusi ja väärismetalle,
kuigi siiski olid Aafrika rikkused väikesed nen-
de kõrvale, mida töötas India. Ihulid erialgu
võimutsesid India ookeanil araablastel ja
neid oli vaja kõvaldada. Portugalis hakkas
kiiresti ettevalmistusi tegema uute ekspeditsioo-
nide telesaotamiseks, mille ülesandeks oli araab-

²¹⁰ Ф. Энгельс, Разложение феодализма и Возникновение
нации, Крестьянская война в Германии,
Приложения, М. 1952.

laste ülemaõimu mundmine ja India kaubanduse enda kätte haaramine.

1500. aasta märtsis saadeti tuli 13. laevast ja 1500. mehest koosnev laevastik Pedro Alvarez Cabrali juhtimisel. Osa laevu sellest ekspeditsioonist sattusid Lõuna-Ameerikasse.

Malindist edasi Kalikutti viidi lootside poelt ainult kuus laeva. Kuna kohalised elanikud, kes araablaste õhutusel rüüdsid portugallastega kaubavahetust pidamast, 50. portugallast lapsed, siis avaldi portugallaste poelt rahuritu ja purustati osa linnost. Kotsinist ja Cannanorest võeti peak värtsilaadeng ja Cabrali järeljäänud laevad jõudsid 1501. aasta juulis Lissabeni. Esiolgu kohtasid portugallaste India rannikul kohalike elanike vastupanu, kuid portugallased alustasid peagi ulvastatuid kallalokunge. Kui Vasco da Gama 1502. aastal 15. laevaga oma teisele reisile asus, siis peetud tal enam nii rahulikku eesmärki nagu esimese reisi ajal. Näiteks nõudis Vasco da Gama Cannanore valitsejalt, et nad lõpetaks igasuguse kauplemise Punase merega.

Kalikutis nõudis ta, et ükski araablaste laev ei tohi enam selle sadamas viibida.

Ja poos raaduli mõned India kalunid, kulis-
tas kakekseist linna ja teatas, et selline on
igaühe saatust, kes julgeb vastu hakata. 1503.
aasta veebruaril algul rajati Cannanore kau-
bakoontia portugallaste poolt.²¹¹

Selliseid karistusekspeditsioone saadeti kogu
iga aasta, et lõplikult hävitada araabia
kaubandus India sadamatega.

Järgmiseks sammuks oli India asekuninga
ametis sissekardmine, kelle ülesandeks pidi olema
sisse seada Indias Portugali seadused. Esime-
seks asekuningaks määrati Francisco d'Almeida,
kes lahkus 25. märtsil 1505. aastal suure sõjalar-
vastikuga Portugalist, et hävitada kõik muha-
mudlaste kaubalinnad Indias ja Ida-Aafrikas,
ning püstitada nende asemele kindlused ja jät-
ma neisse garnisonid.²¹²

16. märtsil 1506. aastal teimunud Cannanore
merelahing Egiptuse sultani laevadega oli pöör-
depunktiiks Portugali vallutuste ajaloos. Por-
tugali ülemõrnu ei suuda enam kugi minna.

India asekuningas D'Albuquerque vallu-
tas Goa linna Malabari rannikul ja muutis

²¹¹ S. Ruge, lk. 137 jj.

²¹² T. Kapri, lk. 274 jj.

selle Portugali ülemuõinzu peakantsirs Indian
Kuna Malabari ranniku linnad olid vait
transiitkaubanduslikud keskused, vürtsidega
kauplemisel, siis tahtsid portugallased haa-
rata enda kätte need paikkonnad, kust neid
vürtse saadi. Vürtse toodi Sumatra ja Moluki
saartelt ja nende peaturuks oli Malaka.

1511. aastal vallutas d'Albuquerque juba
Malaka ja Moluki saartele rajati Portugali
faktooriid. Portugallased haarasid enda
kätte kogu kaubandusliku suhtlemise India
ookeani üksikute alade vahel.

1494. aasta Tordeyillas lepinguga tõm-
mati ühelt poolt teiselt piirjoon (ligikaudu
30. muridiaani mööda Jurost lääne pool). Lääne-
poolsed alad pidid saama hispaanlastele ja ida-
poolsed portugallastele. Kuna see demarktat-
sioon oli teostatud ainult Atlandi ookeani
suhtes, siis tekkis Moluki saartel hispaanlaste
ja portugallaste vahel kokkupõrge. See regu-
luriti 1529. aastal Saragossa lepinguga,
mille põhjal sai Portugal endale Moluki
saared ja Hispaania Filipiinid.

Nude maade avastamine emar Euroopale
määraku suure tähtsuse.

„Ameerika avastamine ja ringsõit ümber
Aafrika lõiid tõusvale kodanlikele uue tegevus-
välja. Ida-India ja Hiina tung, Ameerika
koloniseerimine, kaubavahetus asumaaodega,
vahetusvahendite ja üldse kaupade rikkene-
mine tekitasid kaubanduse, laevanduse ja
tööstuse ennenägematu õitsengu ja kiirenda-
sid seega revolutsioonilise demokraatilisuse
lagunevat feodaalset ühiskonda.“²¹³

Suured maadeavastused tekitasid süga-
vaid muutusi Lääne-Euroopa majanduselus.

„Maailmaturu järne laienemine, ringlevate
kaupade hulga suurenemine, Euroopa natsioo-
nide võitlus Asia productide ja Ameerika
rikkuste vallutamiseks, koloniaalsüsteem - kõik
see aitas tootmises feodaalsete raamide purus-
tamisele oluliselt kaasa.“²¹⁴

Suure maadeavastuste jagajärjel teimnes
kaubateede ja kaubanduskeskuste kandumine
läände. Vahemerekaubandus kaotas oma täht-
suse. Kuigi Portugal ja Hispaania olid
avastanud uued merited, et kujunenu d
nad maailmakaubanduse keskusteks. Lissa-
boni ja Sevilla tähtsus tõepoolest tõusis

²¹³ K. Marx, Fr. Engels, Kommunistliku partei manifest, 11n. 1955

²¹⁴ K. Marx, Kapital 3 kd. Jln. 1962, lk. 305.

tugevasti, kuid maailmakaubanduse keskuseks
muutus Madalmaades asuv Antwerpen. Siia
tõid portugallased oma vürtsiloadungia ja
said vastu vajalikke kaupu Indiaga kauple-
miseks. Toodi ju Antwerpeni kaupu kogu Eu-
roopast, eelkõige aga Inglismaalt ja Saksamaalt.

Maadeavastuste suurimaks tagajärjeks oli
ka „hindade revolutsioon“ st. kõikide kaupade
hindade tõus xii sajandil. Selle nähtuse põh-
juseks oli Amerikas kaevandatud, odava töö-
jõuga saadud, väärismetallide juurdeviid
Euroopasse.

Ikuigi Portugal ja Hispaania olid suured
maadeavastuste läbiviijad, polnud nemad
peamised kasusaajad, vaid ühendatud Ma-
dalmaad ja Inglismaa, kes hiljem nende
kolooniad üle võtsid.

Резюме.

Данная дипломная работа ставит своей целью на основе первоисточников и специальной литературы выявить основные этапы в поисках морского пути в Индию. В течение XV века в ряде европейских стран нарастает тяга к морским географическим открытиям.

Поиски нового пути в целях непосредственной связи с Индией явились последствием создавшегося экономического положения.

С развитием товарно-денежных отношений деньги приобретают огромное значение, они становятся средством удовлетворения всех возрастающих потребностей господствующего класса, и главным видом богатства, а вместе с этим поиски золота и серебра стали всё более и более упорными. Богатейшей страной по количеству добытого золота, евро-

пейцами казалась Африка, Китай, Индия, Индонезия считались сказочно богатыми и нередко именовались «Индиями». Это название в ряде случаев приурочивалась вообще к неведомым заморским странам и не всегда обозначало реальную Индию, откуда Европа действительно получила товары, ценившиеся на все золото, пряности, шелк и т.д.

Писателями в поисках новых морских путей в Индию были португальцы. В xv-xv вв. в Португалии были развиты торговля и мореходство. Португальцы стали строить новые быстроходные морские суда — каравеллы, поворотливые, лёгкие на волне, способные плыть и против ветра.

В 1415 г. португальцы завоевали на североафриканском берегу, Сеуту, важный пункт на торговых путях. Владение Сеутой принято считать началом португальской колониальной экспансии.

Ведущую роль в организации португальских экспедиций сыграл принц Тейжиш, прозванный историками xv вв.

„Мореплавателем.“ Сам он лично почти не принимал участия в морских плаваниях, но собирал географические сведения, по его указаниям составлялись карты, он основывал мореходную школу и в течение многих десятилетий организовывал морские экспедиции. В течение этой организационной деятельности выявлялись и его коммерческие способности и при помощи Генриха получили торговые компании исключительное право на торговлю во вновь открываемых странах и быстро развивались.

Португальцы открывали острова в Атлантике. Шаг за шагом они же обследовали побережье Африки и продвигались всё дальше к югу.

В 1445 г. был открыт Зелёный лес. Здесь португальцы впервые добрались до богатейших охотничьих угодий на рабов негров, пресловутого „чёрного золота“ и оттуда везёт своё кагало работорговля в широких размерах.

В 1446. был достигнут берег Сиерра-Леоне; в 1449-острова Зелёного леса, а затем и Золотой Берег. Здесь или же

Было открыто единственное место нахождения золотого песка в Мине.

Дальнейшему продвижению вдоль западного берега южной Африки к югу от Звинкеевского залива препятствовали прибрежные сильные встречные ветры и туманы.

Чтобы избежать их, Бартоломеу Диас в 1487 отошёл от берега далеко в море, направившись прямо на юг вошёл в 1488 году к востоку южной оконечности Африки. На обратном пути он открыл мыс близ южной оконечности Африки.

Название этого мыса Доброй Надеждой означало утвердившуюся надежду на открытие морского пути в Индию.

Одновременно с экспедицией Диаса предпринимал Педро Ковильян свои разведывательные разезды по морским путям Индийского океана и Персидского залива.

В 1497 экспедиция Васко да Гамы по следам экспедиции Диаса обогнув мыс Доброй Надежды взяла по восточному берегу Африки курс на север. Экспедиция достигла Мозамбикского залива и там встретилась с арабскими купцами, ко-

торое занимались работорговлей на восточном побережье Африки. При помощи знаменитого арабского мореходства и вождя Ахмада ибн Магжиды, Васко да Гама пересек Индийский океан и в мае 1498 года пристал к порту Каликуту на Малабарском юго-западном побережье Индостана. Каликут был крупным рынком пряностей, которых привозили сюда с островов Зондского и Молуккского архипелагов.

В следующие десятилетия португальцы укрепляются в Индии. Затем они стали монополистами, хозяйнигая на Индийском океане и в Индонезии и тем положили начало современной колониальной системе.

Kasutatud kirjandus

Marxismi leninismi klassikud

- Маркс, К. *Kapital*, I kd, Рн 1953, ^{лк. 652} II kd, Пн. 1962, лк. 364-365.
- Энгельс Ф. Разложение феодализма и возникновение нации. Крестьянская война в Германии. Приложения. М., 1952. лк. 151.
- Маркс, К. Engels, Ф. *Kommunistliku partei manifest*, Рн. 1955. лк. 31.

allikad

- Трацианский Н. П. и Сказкин С. Д. *Хрестоматия по истории средних веков*, М., 1950.
- Путешествия Христофора Колумба*, М., 1956.
(= Путешествия... лк..)
- Хенрикс Р. *Неизвестные земли*, т. IV, М., 1963.
Ртк. 159, лк. 30, katkend: Diogo Gomes,
De insulis primo inventis in mari oceano occidentis.
Ртк. 165, лк. 75, katkend: kuninga ürik
2. juulist 1439

5 Хрестоматия по истории ср. веков
№ 203

- Ptk. 170, lk. 110, katkend: João de Barros, Da Asia.
lk. 112, katkend: Gomes de Azevedo, Geonica de descobrimento e conquista de Guiné.
- Ptk. 180, lk. 161, katkend: Diego Gomes, De prima inventione Guineae;
Alvise Cadamosto, Navigatio ad terras ignognitas.
João de Barros, Da Asia.
- Ptk. 184, lk. 197, katkend: João de Barros, Da Asia.
- Ptk. 186, lk. 210, katkend Benedetto Dei kirjast.
- Ptk. 192, lk. 340, katkend João de Barros, Da Asia.
- Ptk. 195, lk. 356, katkend pealkirjast Martin Behaimi gloobusel 1492.
lk. 357, katkend pealkirjast gloobusel 1492.
- Ptk. 197, lk. 393, katkend; Antonio Galvano, Tratado dos diversos e desvayrados caminhos.

Erialane kirjandus.

Бейкер, Дж. История географических открытий и исследований, М., 1950.
(= Дж. Бейкер, lk. ...)

- Витвер И. А. Историко-географическое введение
в экономическую географию зарубежного
шира. М., 1963. (= И. А. Витвер, и...)
- Всемирная история, т. III, М., 1957.
т. IV, М., 1958.
- История средних веков, т. II, М., 1966.
- Магадоев, И. П. Очерки по истории географических открытий. М., 1957.
(= И. П. Магадоев, и...)
- Пискорский, В. К. История Испании и Португалии. С.-Петербург, 1909.
(= В. К. Пискорский, и...)
- Шарле Б. В. Очерки истории колониальной политики западноевропейских государств (конец XV - начало XVI в.). М.-Л., 1965
- Харт, Г. Морской путь в Индию. Рассказ о плаваньях и подвигах португальских мореходов, а также о жизни и времени Васко да Гама, адмирала, вице-короля Индии и графа Видежейры. Пер. с англ. М., 1954.
(= Г. Харт, и...)

Хенкиг Р. Неизвестные земли. т. III-IV. М. 1963
(= Р. Хенкиг, к...)

Хождение за три моря Афанасия Ни-
кифина 1466-1472 гг. М.-Л., 1958

I книга в. 104 Хождение вк

Шуловский П. А. Арабы и море. М., 1964.
(= Арабы и море, к...)

Шуловский П. А. Три неизвестные лоуши
Ахмада ибн Магжуда, арабского
лоумана Васко да Гамы, в уникаль-
ной рукописи Ин-та востоковедения
АН СССР. М.-Л., 1957.

(= Три лоуши... к...)

Krämer, W. Die Entdeckung und Erforschung
der Erde, Leipzig 1961.

(= Krämer, к...)

Ruge, S. Geschichte des Zeitalters ^{der Entdeckungen} (Bd. I,
Berlin 1881. (= S. Ruge, к...)

Winter, H. Die Kolumbusschiffe von 1492,
Rostock 1960 (= Kolumbusschiffe, к...)

Loon, van H. W. Mehed ja meid, Tartu 1939.
(= Mehed ja meid, к...)

Sisukord

	lk.
1. Eessõna	1
2. I peatükk. Portugal xiv - xv sajandil ja meresõidu arenemine Euroopas.	9
3. II peatükk. Portugali maadeavastused kuni Bohelise neeme avastamiseni.	21
4. III peatükk. Portugali maadeavastused kuni Hea- lootuse neeme avastamiseni.	41
5. IV peatükk. Mereteel avastamine Indiasse.	88
6. Lõppsõna.	110
7. Venekestree resümee	116
8. Kasutatud kirjandus.	121